

Adatok
Somogyvármegye
néprajzához.

Írta:

szentmártoni

Darnay Kajetán

keresk. tanácsos.

Minden jog fenntartva.

Cuprija, 1916. október

*A megszaggatott és kitoldott Moravahidon
dübörög a Keleti Balkán-vonat, egyik ütere a
világháborúnak; ennek pályáját védelmezzük.
Közbe-közbe gondolataim otthon kalandoznak,
Somogy megyének népei között; szeretettel sze-
dem egybe megfigyeléseimet, tanulmányaimat,
melyek reájuk emlékeztetnek.*

D A R N A Y KAJETÁN

önk. c. őrmester.

ELSŐ RÉSZ.

Ázsiával kezdem, ahol még nagyon sokat akarok barangolni, előráncigálva ósdi emlékeket, elvénült szokásokat. Van egy közöttük, a melyik még mindig él és fogva tartja nagyon sok kínai ember lelkét: egy vékony fonál; az ő lágy selyméből, de a melyik elszakadni nem tud és ez az *ősök emléke*; e fonál köti össze a múltat a jelenel. Az apa, a déd együtt él a fiúval egy-egy kis *házioltár* képében, ami visszamarad az elhunytak emlékére, elhagyott fészükben.

Ilyen kis házioltárt szeretnék e sorokkal a somogy megyei magyar nép őseinek emlékére felállítani, hiszen csak össze kell rakogatni, egybe kell illeszteni a szerte heverő, széthullt romok maradványait, melyeket a nagy „fejlő-

dés” és a történelem viharai még nem porlasztottak el.

Az ősök emléke lángoló lelkesedést kelt a magyar népben is, sőt országos jelmondatában, a tőlük öröklött erényekben látja állama sarkkövét, — mégis ujjainkon számlálhatjuk össze azokat a családokat, akiknek ősi történelmi lezármaszásáról csak halavány sejtelmük is van.

Minden elmosódott e szónak, e fogalomnak varázsa alatt, hogy „magyar”. E névben olvadtak egybe a honfoglalókkal, a legrégibb, talán még kőszerszámmal dolgozó népeknek ivadékai, épúgy, mint azoké, akiket a nagy népvándorlásnak hullámai vetettek ide közénk, e névben alakult ki egy nemzetté nagyon sok népcsalád, rég elfeledve azt az eredetet, azt a származást, amelyiktől ma már évezredek választják el.

A nagy egybeolvadás, felszívódás egy uralkodni tudó, hódító nép kultúrájában, oly szédítő hatással volt a történelemre, hogy az őslakók létezéséről vagy múltjáról többé tudomást nem vett. Ahogy ez minálunk történt, ugyanaz játszódott le nagyon sok szomszéd tartományban is. Az őslakók eltűntek, de csak történelmileg.

A bevándorló magyarságot alapos számítások és következtetések után sem merik százezer lélekre becsülni, pedig ha megdupláznók e számot, még az sem indokolná meg az alapját annak a hatalomnak és rettegett tekintélynek, amit a honfoglalók viszontagságos betelepedésük után azonnal érvényre tudtak emelni, ha nem lett volna az ország különben is az őslakók ivadékaitól elég népes és erős, olyannyira, hogy nemsokára Róma a lengyeleknek szánt koronát inkább első királyunknak juttatta.

Az egyes népfajok felkutatásában három tényező játszik szerepet, mégpedig elsősorban a néprajz, mely magában az egyénnel, a családdal, a fajjal, annak típusával, a szokásokkal a hajlammal, a jellemmel, az Ízléssel és ezekből kifolyó művelődéssel foglalkozik; második a történelem, mely régi okiratokra támaszkodik; harmadik a nyelv, amit a népek beszélnek. A közvéleményben e legutóbbi játszma, bár hamis alapon, a főszerepet.

Mert talán nincs a világon csak egyetlen nép is, amelyik tisztán, kizárólag saját fejlődésével tartotta fent nyelvét, még talán a legelszigeteltebb afrikai néptörzsek sem. Hisz ma már minden élő népnek ezredévekre visszanyúló történelmi múltja van és egy bizonyos fokú mű-

velődésnek kifejlődése nélkül, már rég a végpusztulás lett volna sorsa.

Az érintkezés a szomszéd népekkel, a fejlődésnek ezen elengedhetetlen alapja, már magában is a nyelvnek kibővülését vonja maga után, még pedig idegen szavakkal, ahogy az, az egymástól eltanult dolgok és fogalmak felszívódásával együtt jár. De a történelem számtalan példát mutat fel, hogy egész népcsaládok vagy nemzetek idegen nyelvet vettek át egy magasabb kultúra, a vallás vagy hatalmi eszközök kényszernyomása alatt.

Így fejlődtek ki a jelenlegi európai nyelvcsaládok és éppenséggel nem lehetne elvitatni, hogy a mai világháborúban a nyelvrokonság alapján érzett vonzódás egyes nemzetek között nem játszott volna semmi szerepet.

A köztudatban tehát a nyelvrokonság győzedelmeskedett az esetleges népfajok közötti rokonság felett. A bolgár talán csak most merte először hivatalosan hangoztatni, mert politikai helyzete mellénk sodorta, hogy ő nem szláv, hanem turáni. Ezzel a szóval nyelvének és vallásának erős kapcsait keltett szétzúznia.

Ha tehát nem is játsza a nyelv a népfajok felkutatásában a főszerepet, más irányban azon-

ban hasznos útmutatóul szolgál, mert rámutat azokra a helyekre, ahol bizonyos idegen népekkel érintkezniök kellett; például, hogy a magyar nyelvben nagyon sok szumir és szanszkrit szógyököt találunk, annak egyedüli magyarázata az lehet, hogy a magyarnemzetet alkotó túráni népfajok némelyike ős időkben olyan ázsiai földeken tanyázott, amelyek a szumir, vagy szanszkrit kulturhatásának voltak kitéve.

Az egyetlen, lehet mondani csalhatatlan bizonyítékot egyes népfajok, néprétegek, sőt családcsoportok leszármazására vonatkozólag a néprajz (ethnografia) szolgáltatja. Egy fiatal tudomány, mely itt találta maga előtt az emberiség nagy gomolyagát 6-8000 éves történelmi múltjával, a legnagyobb összevisszaságban, elkeveredésében, a létfentartás küzdelmeinek irtózatos harcai és tömeges népvándorlásai után. A népvándorlás még mindig tart, bár modern keretben, szórványosan, akár a hulló csillagok, mégis évenként majdcsaknem milliányi ember szakad el fajától és tűnik el egy idegen tömeg hullámai között.

Nem kicsiny feladat szétbogozni azt az óriási gomolyagot, melynek kiálló végszálai, az itt élő egyes emberek kevés kivétellel, még csak

csekély pár száz évre visszamenőleg sem tudnak számot adni családjukról.

De mindez magában az ember természetében rejlik: az utódnak a faj átöröklése úgy az apai, mint az anyai ágról történhetik, vagy visszaüt a nagyszülők egyikére, akár a már teljesen ismeretlen dédapák, vagy dédanyák egyike-másikára; ez magában olyan bonyodalom alapja, hogy maguk a családtagok csak ritka esetben képesek saját fajtájuknak igazi típusát maguk előtt látni. Csuda-e, ha a családi típusok szálainak ezen látszólagos folytonos megszakadása, az embereket ez irányban teljesen közönyössé tette. Mennyivel több gondjuk van a növények, főleg az állatok előnyös fajnevelésére, mert ezeket évenkénti gyors szaporulata mellett főleg a rövid időt igénylő kifejlődése alapján könnyű tanulmány tárgyává tehetik.

Mindezekkel szemben mégis ha az ember Kaposvár piacán a hetivásárra beözönlő vidéki népet szemügyre veszi, éles tekintettel megláthatja azt a nagy fajkülönbséget, amit egyes vidékek népei magukon hordanak. Egy kis érdeklődés és figyelem után majdcsaknem ki lehet találni azt a falut, vagy a falvaknak azon

csoportját, ahová az egyesek valók. Például a Csököly-Gige vidékbeli embert éppen nem lehet össze cserélni az aszalói vagy büssüi polgárral, de más jelleget mutat a vizmenti (Kapos vize) vagy Igal-Gölle vidékbeli, mint a szilvásszentmártoni nép. Mindez természetesen a népeletből és népszokásokból folyik: a falvak lakói meglehetősen zárkózott életmódot folytatnak maguk között, ritka esemény, ha a falu legénye egy szomszéd községből nősül, így aztán évszázadokra megőrzik azt a sajátos vonást, ami egyes falvakon vagy falucsoporton végig húzódik. Az ilyen falvakban aztán igazán már mindegy, ha az utód akármelyik dédöregapára fajzik is, típusa mindenhogyan csak a falubeli jelleget viseli.

A fajnak és jellegnek állandósága, jobban mondva elpusztíthatatlansága, amiben éppen a közvélemény oly keveset hisz, oly megdönthetetlen és természetes, hogy az bizonyítgatásokra alig szorul, mert talán semmit sem vett a természet annyira, itt nem fejtegethető védbástyákkal körül, mint ezt, amellyel szemben az emberi fondorlatok hiábavalók.

Újabb időben ily irányban nagy tanulmányok történtek, például az angol népben mint-

egy negyven százalék kelta (tehát őslakó) típust találtak, a vezérfonál itt a hajszín, a szem, de főleg a koponya-méreték voltak; ezt a történelem is igazolni látszik.

De érdekes példákra magunk is lépten-nyomon akadhatunk: aki megnézi Nürnbergben Dürer Albert, a németek egyik büszkeségének szobrát, úgy maga előtt látja akármelyik középkori magyar nemesnek jellegzetes képmását. El is árulta megfestett saját címerével, hogy atyját még Ajtóssynak hívták, aki Nürnbergben telepedett meg.

Még érdekesebb az az eset, amikor néhányan, az isaszegi önkéntes iskola tagjai nézegettük az arató orosz foglyokat. Nyolcan álltak egy sorjában, igazi szláv típus csak egy volt közöttük, öten inkább mongol-tatár jellegűek, kettő az nem is volt orosz fogoly, hanem bizonyára vidékbeli magyar paraszt. Ez volt az általános és kétséget kizáró vélemény. Amikor ki lettek kérdezve, kitudódott, hogy hatan Ukrajnából valók, a két magyar paraszt pedig orenburgi (szibériai) orosz.

Ufa és Orenburg, hány századévet élt ottan át a vándorló magyarság, mielőtt Európára tört, és visszahagyott magyar véreinket fajilag ezer

esztendő sem tudta elpusztítani, csupán csak nyelvében, vallásában tehetta a kényszer oroszjá. Pedig ez esetben már legalább 30 generációval kell számot vetni, és mégis egy hajszálnyi idegen nem volt bennük, egész lényük színtiszta magyart mutatott.

De az sem egészen érdektelen, a mikor egy ízben Tunisbana bey nejári palotáját szemlélvén, már előbbre! eltelve az ottani általános festői lenge arab viseletnek hatásával, úgy az arabok erősen keleti, halavány arcvonásától, amidőn a palota folyosóján szembe kerülünk egy tősgyökeres magyar emberrel, feltűnő pirospozsgás arccal, rövidre nyírt ősz szakállal, magyaros bajusszal, zsinóros atillában, feszes nadrágban, a magyar vágású csizmában, görbe karddal az oldalán: a múlt század 40-50-es évek egy odacsöppent magyar földesura. Ki lehet ez, kérdeztük vezetőnket, — ez a beynek a rokonsága. Hát a bey miféle család? Az a szulián rokona. *Tehát török.* A palota egyik termében, ott függtek a bey őseinek képei, akárcsak az Illésházy, Thököly, Báthoryak egykorú alakjai, szembetűnő, sőt megdöbbenő *hasonlatossággal.*

Tudnivaló, hogy a magyar nemesi családok között feltűnő sokan mutatnak török típusú

jelleget, aminek alapja nagyon távoli időkből származik, tehát megfejtése nem is oly egyszerű, mert az a török uralom, amely hazánkban ez-előtt mintegy 300 évvel ért végei, már csak az akkori erős vallású érzületek miatt is, összeházasodás révén, hogy nyomot hagyott volna maga után, az teljesen ki van zárva. De volt a honfoglaló magyaroknak, még mielőtt átlépték a Kárpátokat, egyéb sok dolguk, összeköttetésük hun-török népekkel. A legfontosabb az, amelyről írott történelmi adatok is tanúskodnak (Leo Diaconus), a magyarok *egyesülése* egy nagyobb hun-török nemzettel Sejteni lehet azt is, hogy ezen egyesülés e hun-török törzsnek meglehetősen szerepet juttatott a honfoglalásban, még pedig vezető szerepet, mit talán számbeli erőssége, vagy erős harcias készülsége, talán a törzsben levő fejedelmi származású előkelő családok biztosítottak neki. — Különben mi okon nevezték volna még a tizedik század görög okmányai is az egész magyarságot *turk*-oknak. De az a körülmény, hogy Álmos (Almus) nem is személynév, hanem kozár, vagy ó-bolgár nyelven jelentett *fejedelmet*, továbbá Árpád, Gejza (mint egy külön nemzetség neve a jász-hunok között is előfor-

dul) Fájysz, Zoltán (szultán) hun-török nevek, eléggé mutatják, hogy éppen ezen törzsből kerülhettek ki első fejedelmeink, — később királyaink. Már most könnyen megmagyarázható, hogyan juthatott sok magyar nemesi családunk hun-török ősokhöz az Árpádok korából — egyben a tunisi élelményre is világot vet.

Régi elemi tankönyvekben a magyarok története Atillával (Attila) kezdődik, talán nem is egészen alaptalanul, mert ha mindjárt Atilla halálával nagyszámú családja (42 felesége volt), kikről nem tud a történelem számot adni, vissza is vonult az európai színterről, azért ők mégis csak nagy urak, fejedelmek maradtak Ázsiában, óriási birodalmaikban, ősi családi fészükben. És éppen nem lehetetlen, hogy Atilla utódainak egyike kötötte meg azt a bizonyos „hun egyesülést” a magyarokkal. Egy régi krónika arról is beszél, hogy valahol az Azovi tenger mellékén a hatodik században összekülönbözött két hun fejedelmi testvér, akiknek egyike „Megyer” nevű népével ott hagyta lakóhelyét és kivándorolt. Pár század múlva megjelenik a magyar nemzet, közte a „Megyer” törzssel az első helyen. Atilla hunjainak is éppen az Azovi tenger mellék volt a fő fészke. Ki tudná megmondani, hogy a megyer törzs kivándorlásának egyik rugója nem-e az elveszített Pannónia volt? Régi örökük visszahódítása. Ilyen formán a vezető szerep önkényt is a megyer törzs fejedelmének kezébe

került. Így lehet megfejteni azt is, hogy amikor a *megyer* (?) törzs fejedelmét Árpád személyében az egész magyar nemzet közös fejedelmének megválasztotta, ezen nevezetes történelmi tényt, az egyes (északi) törzsek ősi törzsszervezetének *letörése* kellett, hogy megelőzze. Ennek keresztül vitele békés úton nem lehetett oly kicsiny munka, ami éppen a *megyer* törzsnek tagjaira várt. Hisz minden ember ismeri, mi az a korteskedés! Nem-e a megyének nagy győzelme nyomta az egész nagy nemzetre a „magyar” elnevezést?

Ha az ember figyelemmel szemléli a jelen nemzedékek típusait, akárhányszor zavarólag hat az a tapasztalat, hogy egy és ugyanazon arcvonású és megjelenésű egyénekkel találkozik, különösen a köznépből, úgy itthon akár, a Balkánon, az Alpokban, Franciaországban, vagy Angliában. Az orosz hadifoglyok számtalan alakja beillenek a mi parasztságunk közé. (Egy kaukázusi grúz minden falu legényei között megtalálhatja képmását, csak a neve után lehetne szétválogatni, mert úgy hívják Nanubasvili Razden.) Ennek a tünetnek is megvan a néprajzi alapja. A honfoglaló magyarok, mint már említve lett, nem jöttek egy lakatlan országba, hanem olyanba, amelyben az ős kelta népektől kezdve számtalan bevándorolt, sőt uralkodó legnagyobb részt, mondhatnám kizárólag turáni

népek tömegei, úgy ahogy békében éltek egymás mellett. De a népvándorlást megelőzőleg ugyanilyen őslakók népesítették be az egész Balkánt is, sőt Közép-Európa leglakhatóbb részeit, Spanyol-, Franciaországokat, Angliát. Ebből a korszakból felszínre került régiségek egész Európára közei egyöntetű kultúráját tüntetnek fel.

Már most azoknak a hódító népeknek amelyeknek utoljára mégis sikerült külön-külön politikailag elválasztott országokat kihalítani és azokat megtartani, az ott talált lakókkal szemben fentartották ugyan uralkodó szerepüket, hatalmukkal saját kultúrájuknak és nyelvüknek érvényt szereztek, részben egyöntetűvé sikerült lassacskán országukat tenni, de azért minde nélkül megmaradt ezen *ősnépek ivadékaiban*, bármennyire vegyült is össze a hódítókkal, egy bizonyos faji jelleg, éppen az a típus, amelyik manapság is különféle nemzetek országaiban a hasonló alakokat szolgáltatja.

A magyarság jelenlegi típusaiban így kapott összeköttetést az őslakók révén nyugatra egészen a tengerig, míg a honfoglaló magyarsággal keletre a Csendes óceánig, mert például az uralkodó oroszok csakis a turáni népek milliói-nak beolvasztásával növekedhettek ilyen tömeggé, ép úgy mint Kína, vagy India.

Az ősnépek beolvasztásának volt azonban egy ellentétes hatása is a hódító népekre, mert fel kell tételezni, sőt biztosan tudjuk, hogy ezen őslakók is bizonyos kultúrában éltek, és pedig olyanban, amelyik egy *megtelepedett* népnek szolgáltatta a létfontartáshoz szükséges eszközöket. Ezen őslakók fejlődése egészen más irányban mozgott, mint a hódítóké, inkább a földművelés körül, vagy olyan iparágakban, amelyek megkövetelik a hosszas munkaidőt, vagy hogy az akkori kereskedelemnek vontatottsága, az anyagok beszerzése, bizonyos helyhez lekötötte őket.

Ennek ellenében a hódító népek, melyek megtelepedésük előtt gyakran századokat éltek át vándorúton, egész más irányú keresetben fejlődtek nagygyá, alkalmas volt erre az állattenyésztés és az azzal összeköttetésben lévő egyes iparágak. A Fekete-tengerparti Karkh kikötőváros nagy vásáraitól fentmaradt adatok érdekes világot vetnek a vándorló magyarság akkori keresetforrásairól.

Amikor azonban egy hódító nép megállapodott és újonnan szerzett területén elhelyezkedett, feltétlen éreznie kellett, új viszonyai között a szükségességét annak a kultúrának, amelyet a már rég megtelepedett őslakók műveltek.

Így aztán lassacskán az utóbbiak műveltsége érvényesült, sőt kerekedett felül, a bevándorlottak azt megtanulni, elsajátítani levének kénytelenek, kellett, hogy az őslakók nyelvéből az egyes tárgyaknak és fogalmaknak neveit is átvegyék.

Ezen őslakók, ahogy a történelemnek ki nyomozni sikerült, majdcsaknem egy népfajhoz tartoztak, így Európaszerte körülbelül egy nyelvet beszéltek, világos tehát, hogy a tőlük átvett szavak, a nyelvek szerinti módosításoktól eltekintve, majdcsaknem megegyeznek egymás között, akár a magyar, a szláv, germán, vagy francia nyelvek szívták is fel őket.

Ebből a helyzetből alakult ki aztán az örökös vetélkedés, ami rendszeren két külön nyelvű szomszéd nemiéinek tagjai között szokott lejátszódni, hogy melyik vette át a másikatól ezt vagy amazt a szógyököt. A bizonyítást az nehezíti meg, hogy ezen őslakók nyelve ismeretlen, bár legtöbb esetben ez ilyen vita alapján meddő, mert egyik sem vette át a másikatól a kérdéses szavat, hanem mindketten az őslakók nyelvéből kölcsönözték.

Mi magyarok nagyon engedékenyek szoktunk lenni, mert mihelyt egyik-másik szavun-

kat más nemzet is használja, rögtön legnagyobb elnézéssel nyugszunk bele abba, hogy azt mi kölcsönöztük tőlük, és ez aztán *nagyon sok hamis történelmi iránynak vetette meg alapját*. Még hozzá az ilyen szavakhoz legtöbb joga éppen a magyar nyelvnek van, mert ezen őslakók turáni rokon népek voltak, amelyek Közép- és Dél-Európát megszállva tartották.

Mily nehéz egy ilyen helyzetből kibontakozni: például, hogy az osztrákok fővárosát mi is Bécsnek hívjuk, meg a horvátok is, azt az utóbbiak feltétlen szláv eredetűnek tartják, hisz ott van a magyar Pécs is, amv'náluk „kályhát” jelent, akár csak Budának német neve „Ofen” vagy Pestnek szlovén jelentősége (?) A zavarbei csak az menti ki a magyar nyelvet, hogy Indiában létezik egy „Pécs-avar’ (Pe'shavar) város és tartomány, melynek avar eredete kétséget nem szenved. A hosszán elnyújtott Bécs eV .(Pécs) Imár egyes szittyia törzsek tájszólására vall, sz .eredeti avar *Biecs*-csel szemben. Ebben a formában egy kis galíciai városka Biecs (lengyelesen írva Biecz) megőrizte az eredeti kiejtést, csak úgy mint a vas megyei emberek, azok az eredeti avar ivadékok, akik egyáltalán nem tudják a hosszú é-t kiejteni, különös dialectusukkal nem is mondják ma sem másként, mint „Biecs”, vagy „Piecs”.

A nyelvkérdések továbbra majdcsaknem teljesen kikapcsolhatók, mert a somogymegyei

magyarság szétboncolása az esetleges tájszavak figyelembe vétele nélkül is lehetséges lesz, bár ennek külön tanulmányozása sok érdekes dolgot deríthetne fel, ami e keretbe bele is illenék.

MÁSODIK RÉSZ.

Somogyvármegye földrajzi fekvése, valamint talajviszonyai olyanok, hogy a benne élő népeknek meglehetősen zavartalan nyugodt fejlődést biztosítottak.

A Balaton magában véve oly hathatós tényező ezen szerepében, amennyiben a vármegyét északnyugat felől egy jó darabon elzárja a külvilágtól, hogy még a mai közlekedési eszközök mellett is érezteti ezen, a kínai falhoz hasonló hatását. Mennyivel inkább érvényesülhetett ezen szerepe az ősrégi időkben, amikor a ma már eltüntetésre ítélt ingóványai és mérhetetlen berkei, nagyon sok helyen, különösen a somogyi oldalon megközelíthetetlené tették.

A Balaton vidékén időtlen idők óta mindig turáni népek tanyáztak, elárulja ezt a neve is,

pedig a helyrajzi nevek rendszeresen évezredekben át megszoktak maradni változatlanul. Sokáig ezt a nevet a rómaiaknak tulajdonították, pedig éppen ők vették át az ottlakóktól, mert sehogy sem lehetne ráfogni, hogy a rokitnói mocsarak (Orosz-Lengyelország szélén), a mai küzdelmes harcok színtere, valaha római érintkezés pontja leti volna. Ezen ma már hírneves mocsarak mélyvizei, tavai „*Bolotó*” jelzéssel kerültek a térképre. Ezt az elnevezést csak turáni népektől kaphatta, elég sokáig tanyáztak az ősidőkben körülötte, mert a „*tó*” kifejezést is magában foglalja: Bolo-tó. Magyaros tájszólással talán Balla-tó lehetne. A „balla” jelző magyar családnevekben elég gyakori, de értelmének megfejtése alighanem a szumir nyelvre vár.

Az oláhok is „*Balta*” névvel jelzik a Dunamelléki tavaikat, ezt az ősi helyrajzi nevet úgy látszik megkímélte a romanizálás, mit a légiók kifejtettek.

A másik ok, ami a népek könnyű közlekedését, ezáltal elkeveredését megakadályozni segített, a talajviszonyokban rejlik. Ma már a vármegye óriási áldozatokat hoz úthálózatának kifejlesztésére, a fővasúti vonalak, vicinálisok is szélteben-hosszában szelik át a megye te-

rületeit, de a régi időkben, amiről itt éppen szó esik, bizony a felhőkön múlt az utazás kése-delme vagy gyorsasága, nagyon gyakran a le-hetősége is. Még mindig maradtak területek, ahol a somogyi „pógár” nagy záporok után előbb megvárja, míg megfuvakszik az út, aztán megvárja, míg mások szekerei megtörik az utat (rendesen valamennyi erre vár) és csak azután mer befogni. Lehet-e ezt felróni bárkinek is, a mikor nincsen kő az egész vármegyében.

Bizonyára a rómaiaknak is sok dolguk akadt egyetlen útjuk jókarban tartása körül. Ezen út, amelyik a vármegyét ketté szelte, a Balaton nyugati csúcsánál, a zalamegyei Fenék-pusztától délre, ahol a szombathelyi és veszprémi római utak találkoztak, futott be a megye területére és Nagybajom irányában, Deseda, Szálacska, a szentbalázi dombokon át, Gödre fölött érte Baranyát és haladt tovább a Mecseknek le Pécsig. Ezen utat több helyen az őrhelyek téglamaradványai jelzik.

A rómaiak, ahol csak tehettek, hegyoldalon vagy dombtetőn vezették útjaikat, ellentétben mostani közlekedő vonalainkkal, melyek a völgyeket és síkmezőt keresik. A dombokon vezetett utak jókarban tartása hasonlíthatlanul elő-

nyösebb, csakhogy ilyen kevés jutott Somogyvármegyére, legfőlebb a Baranyára dülő oldalon. Hogyan nézhetett ki abban a régi időben, őszszel és tavasszal a vármegyének nagy belterülete, ahhoz nem kell sok képzelőtehetség. Azoknak a népeknek, melyek jobbra, balra az utón alul vagy felül tanyáztak, bizonyára nyugtot hagyott a római uralom. Talán saját egyetlen útját is csak akkor tudta igazán használni, amikor porzott vagy csikorgott.

A római uralom központja, miként a hátrahagyott épületmaradványok mutatják, Szalacska volt. Meglehetősen a vármegye széle felé fekszik.

Az itten élő régi lakosságnak óriási előnyt biztosított az a körülmény is, hogy e vármegye fekvésénél fogva, egy hódító ellenségnek sem képezte végcélját, vagy ütköző pontját, A római légiók is csak átvonulásra használhatták, mert Szalacsskát kivéve, az egész megye területén nincs egy érdemes nyom, ami nagyobb római telepre engedne következtetni.

A hunok, akik a római uralmat egyszerűen elsöpörték Pannoniából, szintén alig említésre méltó kevés nyomot hagytak a vármegyében. Úgy látszik, Szalacska elpusztításával készen is

lettek vele. Az itt talált csekély apróságokon kívül csupán csak Kislakon került elő egy hun lovas-sir felszínre, továbbá Somogyvár vidékéről egy hun női karék, aranyból, ízléses remekmű, mi becsületére válnék manap is bármelyik ötvösünknek.

A hunok tehát továbbszáguldottak, letelepedésüknek legalább ezidáig semmi bebizonyítható nyomára nem lehetett akadni. A hunok különben sem voltak olyan természetűek, hogy állandó szilárd lakhelyet alapítottak volna, mozgékony-ságukat ilyesmitől nem engedték befolyásolni. Még Atillának is csak fából épült palotája volt, ahogy azt némi hiteles feljegyzés beszéli, pedig abban az időben szilárd építkezések tanulmányozása céljából még csak Róma falai alá sem kellett volna elfáradni, — a szalacsikai várparancsnok épülete elég tanulságos lett volna, mit elárulnak a máig is látható nagyméretű boltívek az alapépítményben. De kéznél volt a budai Aquincum is, csakhogy ilyesmi nem igen kellett a hunoknak.

Az avarok, kik a hunok uralmát nemsokára felváltották, egyáltalán semmi nyomot nem hagytak a vármegyében, pedig a Balaton mellékét a zalai oldalon erősen megszállták. Keszthely vidékén töméntelen avar sírra akadtak.

Somogy megye őstelepeit tehát az avarok sem bolygatták. A közbeeső időnek, a magyarok bejöveteléig éppen semmi hatása sem volt a vármegyére: a salzburgi érsek, aki politikai csápjait Zalamegyére is kinyújtotta (Luidofskirchen, Eisengrimm — Botus — Otakarskirchen) vagy ehhez hasonló, mint a bajor terjeszkedés, ami már csak nyugat felől érhetett volna a vármegyét, mind megtörött a Balaton védelmén.

De tegyünk egy kis összehasonlítást abból az időből, ami nem is oly nagyon rég játszódott le, mi történt a törökvilág alatt? A törököknek végcélja legtöbbször vagy Buda, vagy Bécs volt és ha mindjárt nagyon gyakran a Duna gátja miatt Pécs felől törtek is be országunkba, mind a két irány a vármegyének, lehet mondani csak a széleit érintette. Igazi ütköző pont Bécs felé csak Szigetvár volt, amelyik meglehetősen a megye szélén fekszik, mert Kaposvár mint vár, bár elég sok csetepatét állhatott ki, (az Iszák is török emlék), de történelmi jelentőségre még sem tudott szert tenni. A szigetvári harcok, a Dráva mellékén történt török felvonulások a második ütköző pontig, Kanizsáig feltétlen okoztak az ott lakó népeken

némi eltolódást, sőt valószínű, ez nyitott kaput a Drávamenti horvát betelepüléseknek is.

A budai irány a vármegyét még ennyire sem érintette, legfőlebb abban az időben, amikor Győr is szerephez jutott és a török hadak, melyek Győrt tartották megszállva, asszonyaikat Törökkopányba telepítették le. Ez szintén a megye szélén van. Még manap is feltalálhatók a török fürdők és vízvezetékek körvonalai, ugyancsak a Törökkoppányban gyűjtött régi tárgyak mind asszonyi csecsebecsék, virágcserepek, főzőedények voltak. Egyébként Győrnek visszafoglalása (Pálffy) is úgy történt, hogy akkorában a török katonák Koppányban időztek.

Amidőn a harcok megszűntek, a török éppen nem volt félelmetes ellenség, a népet nem bántotta, legfőlebb az adószedés körül éreztette páratlan művészetét, a híres „defter” vetekedik korunk legügyesebb adókiadó intézményével; a disznótor, meg a lakodalom mind adóalapok lettek (az egyetlen adó, amit még manapság is jókedvvel fizetne a magyar). Érdekből még nyelvünket is eltanulta, ez különben sajátosága a töröknek; az egész Balkánon, ha vallása és a faj jellege el nem választaná a többi népektől, úgy ma már nehéz volna nyomukra találni. Magam

is találkoztam az 1876-iki orosz-török háború után, amikor a török-magyar barátság olyan lángot vetett, hogy bevilágította a szultán egész birodalmát, — egy kéregető törökkel, ki feltűnően jól törte nyelvünket, pedig csak akkor-tájban érkezett Magyarországra. Elbeszélte, hogy ő még otthonról tud magyarul, Kisásziából, ahol több falu megtartotta századév után is azt a kultúrát, a magyar beszédet, mit őseik mint a temesi basa katonái, eltanultak. Most vigyen valaki magával magyar kultúrát Temesből!

Mindezekből látnivaló, hogy Somogyvármegyének lakói, beleértve a legrégibb ősi telepeket is, aránylag oly zavartalanul élhettek lakhelyeiken, hogy e tekintetben Magyarország bármelyik megyéjével kiállja a versenyt. De nem is hihető, hogy egy vármegye akadna még, a melyik annyi sok érdekes népcsaládot, néptípust tudott volna ily elszigetelten megőrizni mai napig, mint éppen Somogy megye. Vannak ugyan a magyarságban nagyobb tömegű érdekes népszigetek, mint a székelység, a matyók, palócok, kunságiak, csángók, de ezek nagyszámuknál, vagy világos történelmi nyomoknál fogva, alig képezik a kutatás tárgyát.

A legnagyobb történelmi esemény, ami Somogy megye legrégebbi telepeit láthatólag befolyásolta, az a honfoglalás volt, és mint ilyen éppen azért akarattal hagytam utoljára; mert például a sváb betelepítésekről, melyek a török időköt nyomon követték és a melyek a vármegye jelen magyar népeit ha néprajzilag kissé zavarják is, bővebben foglalkozni alig érdemes, azok legfőllebb egy kézzel fogható példát szolgáltatnak, hogy a népek elkeveredése milyen nehezen megy.

A honfoglalás magában véve nem volt valami gyors ütemű. Már 895-ben átlépték a magyar hadak a Kárpátokat, de mondjuk, hogy 896-ban Befejeződött az összes honfoglaló törzseknek minden utóhadával együtt az átkelése a hegy-szörosokon, mégis eltartott vagy jó 4 eszten-deig, amíg Magyarországot Erdéllyel együtt megszállották, anélkül, hogy a széles Dunát telepedési célból átlépték volna bárhol is. Ez alatt a négy év alatt bár portyázó, sőt nagyobb hadak is sikerrel jártak az Olaszföld kikémlelésére és megsarcolására a Dunántúlon keresztül, de mindez a Dunántúlnak népeire minden veszély nélkül mehetett végbe, nem annyira azért, mert holmi bajor egyezség e népek védel-

mét kikötötte volna, hanem mert ezen népekről, mint a magyarokkal rokon turáni őslakókról fel lehet tételezni, hogy a magyarok megjelenését szívesebben látták, mint az akkori gyér és erélytelen német betolakodást.

Ezen felvonult hadak Somogy megyét a Balatonnak elhárító fekvése következtében különben sem érinthették.

899-ben kelt át a Dunán néhány előkelő magyar törzs, közte maga Árpád is népeivel. A honfoglaló magyarság zömét természetesen akkor már az országnak többi részei, azoknak megszállása, jórészen lekötötte, így a telepedésre átjött népek nem képviseltek olyan tömeget, hogy egész Dunántúlt egyszerre megszánhatták volna, hanem csak azokat a területeket, amelyek az ő átkelési pontjukra, a Duna szögletére dőlnek, arra a szögletre, amit a Duna hirtelen kanyarulatával Vác fölött alkot, majdnem derékszögnyi elhajlással. Tehát elsősorban Eejémi egyét, Tolna legnagyobb részét, a Bakony erdőségeit, Veszprém- és Györmegyéket szállták meg.

Ennek a telepedésnek nyugalomára és biztosítására tolták ki a törzsek maguk elé a határőrző kozár hadakat, melyek mintegy negyed-

körben, legyezőszerű alakban, amelyiknek for-gója a Duna szögletében képzelhető, foglaltak állást.

Mily hosszú ideig kellett a honfoglalásnak ily alakban megállapodnia, az abból is látszik, hogy az előretolt kozár hadak, melyek az úgy-nevezett „kozárövet” képezték, ott, ahova ki lettek rendelve, állandóan meg is telepedtek. AzL-öv a Fertő vidékén a Dunától kezdődik, lehúzódik a Zala völgyén át a Balaton déli csúcsára, és körülbelül ahol a római út is valamikor e vármegyét érintette, helyezkedett el Somogy megyében is. De nem követte a volt római út irányát egész megyén keresztül, hanem attól északra húzódtott, úgy, hogy a Baranya-felőli oldalon a Kapós völgyétől jóval eltávolodott északra, míg a régi római út attól délnek vonult vele párhuzamos irányban.

Ezen kozár határőrvidék Baranyában végződött a Dunára ütközve.

Tekintettel arra, hogy ezen kozáröv jó darabig fentartotta határőr jellegét, a Dunántúlnak régi lakói, ősi telepei ezáltal kétféle irányú fejlődést nyertek és pedig a kozáröven kívül eső népek továbbra is zavartalan élhettek magukban, arra vallanak azon tények is, hogy ezen

örvidéken kívül eső területeken Vas megyében máig is föltalálhatók az avarok ivadéka a vendekben és a hencsekben (saját tájszólásukkal hienc, éppúgy, mint Bécs helyett Biecs). Zalában ott vannak Göcsejnek őslakói, bár ez irányban még nem tanulmányozta senki őket

De itt vannak Somogy megyének a kozáröv alatt egészen a Drávaig élő népei, éppen akikkel bővebben óhajtok foglalkozni.

Fel kell tenni, hogy a határövön kívül maradt őslakók a honfoglalókkal békés egyetértésben éltek, mint rokonnépek hozzájuk csatlakoztak, az országot segítették politikai egészské kiépíteni, mert csak ilyen körülmények között tarthatták meg tömegesen fajukat, családjaikat.

A kozárövön belül eső területek, amelyek Somogy megye felső felét is magukhoz számíthatják, már más fejlődést mutatnak: abban lassacskán szétterjeszkednek a honfoglalók, ellepik a nekik megfelelő tájakat, új telepítéseket is létesítenek, vagy a régi telepekhez hozzácsatolodnak, sok helyen talán ki is szorítják a régi lakókat, vagy elvegyülnek velük. Éppen Somogy megyének a kozárövön felül eső felében nagyon sok olyan telep van, amelyik a honfoglalóknak lehetett alapítása, de van olyan

község is, amelyik megtartotta ősi nevét, de még a lakói is megmaradtak, ami néhány községben manapság is látható. Van aztán olyan község is, amelyik ősi nevéhez hozzácsatolta az Árpád-kori jelleget; van átmagyarosodott régi nevű telep is. A honfoglalás okozta minden változat világos képben áll előttünk. Somogy megyének felső felében egyszerűen csak le kell a térképről olvasni a rejtélynek tartott átalakulásokat.

Történt nemsokára azonban valami, ami úgy az ősnépeket, mint a honfoglalókat kissé meg-
rázta különösen Somogyban: ez a keresztény vallás általános kötelező behozatala volt és az ország beosztása vármegyékre. Tudjuk, hogy az elsőnek éppen Somogy megyében álltak legtovább és legmakacsabbul ellent. A nagy ragaszkodás a régi pogány vallásokhoz volt-e az igazi oka, vagy talán amiről a történelem is suttog, mert Koppány vezért Szt. Istvánnak anyja, a csodaszép Sarolta özvegységében állítólag kikosarazta, (no de 1000 év után már nem akarok pletykát kezdeni), ki tudhatná ma már mind-
ezt biztosan. Különb is Somogy megye nép-
rajzát csak annyiban érintette, hogy amíg az első rendelkezés az itt élő népeket még jobban

összekovácsolta, addig az utóbb emiitett rendelet, a megyebeosztás egyes népcsaládokat kétfelé szakított; olyanokat, amelyeknek ága belenyúlt akár Zalamegyébe, vagy azokét, amelyek Tolna-, esetleg Baranyamegyére terjedtek ki. A népeknek összetartása egy darabig természetesen erősebb, mint a ráerőszakolt külsőhatások, de idővel beleszoknak, beletörődnek a megváltozhatatlanba.

HARMADIK RÉSZ

Somogyvármegye mindig népes volt, a legrégibb korszaknak is megvannak visszamaradt nyomai, amelyekkel ezen ősnépek „történelmi” alakjai lettek az emberiségnek. Szerteszét az egész megye területén fellelhetők a kőkorszaknak legelső, kezdetleges szerszámai, elmosott, elkoptatott szappan-síkosságú kőbalták; a legrégibb síremlékek, a kunhalmok; de még olyari helyeknek is megmaradtak a körvonalai, ahol születtek, ahol éltek, az úgynevezett „győr”-ök. Földgyűrűk, vagy földvárak, mit a régi emberek ölnyi mélységre vájtak maguknak lakóhelyül. Ezen lakásokat csak annyiban illeti meg a vár kifejezés, amennyiben az akkori viszonyokban, a vadállatok ellen is nyújtott védelmet. Egy-egy ilyen győr terjedelme után ítélve, 5-8 össze-

tartozó nagyobb számú családnak szolgálhatott lakásul. Ez volt az ősi telepek első alapja. Ezen földbe mélyített körárkok, faágakkal befödve, sárral eltapasztva nyújtottak menedéket a hideg, a szél és eső ellen.

Fejlődésük, művelődésük innét indult ki lassú léptekkel, vontatottan, és e megszokott lakásaik, elszaporodásukkal arányban, sok helyen egymás mellé csoportosulva, tekintélyesebb telepekké fejlődtek. A ragaszkodás a győrökhöz sokáig kíséri az ősembereket, még abban a fejlődöttebb korszakban is, amidőn e régi emberek egyes *rétegei* a fából összerótt házak divatját némely helyen érvényre tudták emelni. Még az avarok idejének korszakában győrökről is megemlékezik a történelem, holott ezt az időt majd egy ezredévvvel már faházakból alakult város is megelőzte Somogy megyében.

A faházak „találmánya” éppúgy viaskodott akkoriban a győrök ellen, mint jelenleg a vasbeton a téglával. De ez is csak erre a vidékre, vagy maradjunk meg azzal, hogy Somogy megyére szól, mert másfelé széles e világban, az itteni győrök virágzásának idejében, Bab-Ilon tornyai már az égnek meredeztek és a kőpiramisok mellett, a Nílus iszapolt agyagából ége-

tett téglák burkolták a fáraók sírjait. Ez már akkor is úgy volt, mint jelenben, a villany korszakában, találunk Afrikában néptörzseket, amelyek most kezdenek kibontakozni a kőkorszakból.

Somogy megyének ezen őstelepei, melyek lassanként győrökből, később faházakból fejlődtek falvakká, ahol aztán már a faházakat is kezdte kiszorítani a sárból, vályogból tapasztott kunyhó, *nevet* is kaptak, még pedig rendszeresen azután a család vagy most már törzsnek a neve után, amelyik alapította. Nagyon régi görög feljegyzés is megemlékszik arról, hogy ez a szittyá népeknek általános szokása. Ezen őslakók pedig szittyá népek voltak, egyik részének a betelepedési idejét Somogy megye egyes területeire a homály fedi, egy másik szittyá népcsoport betelepedése nyomok szerint majd 2000 évvel előzte meg Krisztus születését, nemsokára követte őt egy harmadik, sőt egy negyedik népcsalád is, akikről már történelmi adataink is vannak.

Ezen népeknek ősrégi telepei, azoknak nevei nagyrésztben visszamaradtak itt Somogyban a jelenkorra, mint ahogy már említve is lett, hogy a helyrajzi nevek megszoktak maradni ezredéveken át még az esetben is, ha lakói bármi körülménynél fogva megváltoznának. Az ilyen vál-

tozást a régi világban is rendszerint elhódítások idézték elő, de ez Somogy megyére a már elmondott indokok alapján éppen nem illik reá; ha ilyen változás előfordult, annak inkább más folyamat lehetett az oka, például, ha egy szorgalmasabb, életrevalóbb népcsalád szorítja ki, amelyik fajfentartóbb, talán beházasodás révén, de ki ismeri az akkori szokásokat és viszonyokat?

Ha egyes telepek ezen átalakulása meg is történt, abból mindjárt nem következik, hogy valamennyi teleppel ez meg is történt volna. Vannak a megyében olyan ősi telepítések, amelyeknek lakói manapság is olyan életrevalók, hogy idegen kiszorítástól tartaniuk egyáltalán nem kell. De vannak olyan ősi falucsoportok is, amelynek lakói éppen annak köszönhetik fajuknak tiszta megőrzését, mert nem voltak valami nagyon életrevalók már abban az ősrégi időben, amikor őket a többi népek a megyének, a mai napig is türelemmel birtokolt legsoványabb területeire tolták ki. Ennek a vidéknek sivársága őrizte meg őket évezredekig minden idegen betolakodástól. Természetes, a mai gazdasági színvonalon már ez a vidék is elveszítette sivárságát, — módjával és szorgalommal kezelve itt minden talaj megadja a létfenntartást.

Ha sorba vesszük a vármegye azon telepeit, falvait, községeit, amelyeknek nevei után alapítóira biztosan lehet következtetni, úgy megtaláljuk mindazt a négy nagy népcsaládot, azoknak régi elhelyezkedési területeit, amelyekből Somogy megye lakossága a honfoglalás előtt állt.

Azt azonban korán sem kell hinni, hogy a felsorolandó községeket mai napon is kizárólag az alapítók ivadécai birtokolják; valószínű közte vannak a mai lakosság között, hol többségben, hol kisebbségben, sok helyen talán már ki is pusztultak, vagy eltolódtak más telepekre, egyáltalán ki nem puhatolhatok, de ki adjon arról számot, hogy mi minden meg nem történt ezekkel a népekkel két-három ezer év alatt; és ezen ősnépeknek típusai teljesen ismeretlenek, a leírásokból legfellebb hajlamaikra lehet következtetni, (viseletük is rég átformálódott).

Ott azonban, ahol e népeknek sikerült zárkózottan, nagyobb tömegben együtt maradniuk, ott ahol egész jellegük elárulja a szomszéd lakók közötti különbséget, hozzá még ha a falvak nevei mellett, családneveikkel elárulják fajukat is, amelyikből származnak, — mert akadnak a megyében ilyenek is, — ott már meg

lehet találni azt a *typusi*, amit különben ősidőknek homálya eltakart.

Somogyvármegye községeit és falvait tulajdonképpen két részletbe kellene osztályozni, még pedig a kozárövön kívül eső községeket külön, épúgy a kozárövön belül fekvőket. Ennek azonban több akadályja is van: még pedig vannak egyes ősnépeknek olyan telepei, amelyek mind a két területen fekszenek és ezek egynémelyikén látni lehet azt az érdekes tünetet, hogy azok, amelyek a kozárövön belül maradtak, meg is kapták neveik kipótlásával, vagy megváltoztatásával a honfoglalók bélyegét. A másik akadály az a bizonytalanság, ami a kozáröv pontos vonalában rejlik. Ezen határ-, örvidéket ma már csak néhány községnek lakossága jelzi, így annak fekvését és szélességét kipuhatolni nehéz lenne. Hogy a határörvidék Egy idő múlva egészen elveszítette ezen jellegét, az az őslakóknak önkényes csatlakozását mutatja, minden harci beavatkozás nélkül.

Ezért nem történt meg a kozár hadaknak továbbbi előretolása, ki egészen a határszélekig, (amif tulajdonképpen mindenki várhatott volna az akkori „hadvezetőségtől”), csakhogy a magyarok betelepülésének első századában kisebb gondjuk is

nagyobb volt annál, mint ilyen feltétlen nem is szükséges műveletre gondolni, hisz akkor virágzott a kedvelt és jövedelmező portyázások rendezése a külföldön.

A határőrvidék magától megszűnt a megtelepült kozárok békés polgárokként *állattenyésztéssel* és földműveléssel foglalkozók lettek, mint a többi népek. Most már nyitva volt a kapu a honfoglaló magyarság tovább terjeszkedésének. Csakhogy az a terjeszkedés, amit a népeknek szaporulata idéz elő, az egészen más természetű, mint az a népvándorlásszerű előretörés, amit egyes elszaporodott népek nagyobb tömegben visznek véghez. Ennek lehet romboló hatása is azokra a népekre nézve, amelyeket meglepnek.

A másik terjeszkedés a maga lassúságával és szórványos formájában az ott lévő régi népeket legfeljebb sűríti, esetleg azzal egyes művelési ágakat fejleszt, ipart teremt, vagy honosít meg, egyszóval fejlesztő hatással bír. Magát azonban a régi népeket nem bolygatja és ez is még az egyik „indoka, hogy az ősnépeket a kozárövön kívül eső telepeikben mai napon is felismerhető jellegükben megtalálhatjuk.

Szalacska.

Somogy megye legősibb telepe, később városa, műveltségi, hatalmi és ipari központja az akkortájban e vidéken tanyázó kelta népeknek. Fentállott Kr. u. az első századnak még első felében, amidőn a rómaiak felégették, megsemmisítették.

Nevét nem alapítóitól kapta, jobban mondva, nem alapítói után lett elnevezve, hanem arról a régi népcsaládról, amelyik a felépítési munkálatokat végezte.

Olyanformán, amint amiről már okmány is tanúskodik, amidőn Olup mester várkunjai (várépítő hunok), a fekete hunok (talán a Kara-törzsből) a felépített várat saját magukról Sur-, vagy Csurhun-gorádnak (Csongrád), fekete hun várnak nevezték.

Az ősi népek között is tanyázott Európaszerte egy, az építésben, erdőirtásban és egyéb hozzátartozó mesterségekben jártas népfaj. Ezeket a szittyá népek „*alacs*” vagy „*aides*”, sok helyütt „*alacón*” néven nevezték.

Még a jelen korban is küzdenie kell egy iparosnak sok esetben a társadalmi felfogás és szokás ellen, abban az ősidőben sem lehetett ez másként, mert ezeket az építő népeket a

többiek nem tartották saját rangjabeliüknek, nem voltak ugyan rabszolgák, mondhatnám inkább az akkori viszonyok szerint „társadalmi” nyomás alatt állottak, A magyar nyelv meg is örökítette nagyon találóan ezt a viszonyt, szó-kincsének egyikével, még pedig azzal a kifejezéssel: „*alacsony*” (alacón).

Az építkezés mindaddig, míg egy ilyen telep, mint amilyen Szálacska is volt, amíg egész várossá nőtte ki magát, nagyon hosszú időt vehetett igénybe, feltehetjük, hogy Szálacska körül is századokon át tanyázhattak az alacsonépek. Ezekről ragadt reá az elnevezés is, ami legrégibb formájában *Alacska* lehetett. Ezen névnek kibővülését Szalacskára vagy a későbbi korban már a magyar népköltészet öserejének köszönheti, amelyik gyakran módosít át neveket könnyebb kiejtésűvé, különösen ha azt az első szótagra megkövetelt hangsúly meg is kívánja, — vagy pedig már sokkal korábban, a pannonok érezhető túlsúlyának korában, amidőn az elterjedt finn tájszólások az „Sz” hangzó elécsatolását lehetővé teszi (erről később még lesz szó).

Szálacska ma már csak egy dombtető, a nagyberki polgárok büszkesége, különösen

ha jó szüret ígérkezik rajta. Az egész dombtető szőlőművelés alatt áll, de azért nem veszítette el érdekességét, ott van a tekintélyes külsejű uradalmi présház, mintha a régi kelta városból maradt volna vissza: oldalfalai négyszögletre kifaragott és egymáshoz rótt vastag tölgyfából készültek, falának belső oldalán a bronzkorra emlékeztető kördíszítésekkel. Több százados régi épület, amilyen Somogy megye szőlőhegyein szél-tében-hosszában ezelőtt 30 évvel is sok volt található. Ma már a tölgyfa előnyös értékesítése kipusztította.

Aki Szalacskát meglátogatja, megilletődve szemlélheti azt a sok emléket, amit az őstelepések maguk után hagytak.

Ezen hegynek szép lapos sík teteje uralja az egész dombos vidéket. Három oldalon meredeken lejtős, sőt a déli oldalon alig megmászható, mintha csak a régi népek védelmére lett volna teremtvé.

Bate.

Egy kelta nemzetiségről tesznek említést úgy Plinius mint Ptolemaeus, még pedig Baeti, vagy Bati elnevezéssel. Ezen nemzetség nevét, mint alapítókét Baté község örökítette meg. Valószínű a legeredetibb alakban, mert a szittyá,

vagy kelta szavakat a latin nyelv csak ritka esetben tudta az eredeti kiejtésnek megfelelően visszaadni. De Cassius megemlékszik még egy Dráva-vidéki helyről is, mit úgy hívtak: „Alma”. Al = egy hegynek volt a neve, ma = azt jelenti: „mellék” (pl. massageta = vízmelléki gótok) Ezen somogy megyei kelta körletben itt találjuk *Almamelléket*. E névhez fűződik egy régi fejedelmi név is, még pedig „Bató”.

Igal.

A kelta gall népek második legnagyobb telepe. Eredeti régi nevét felkutatni nem sikerült. Azonban a gall lakosságot a honfoglaló magyarok e községben bennt találták, sőt bennt is hagyták és mint ilyent nevezték el saját magyaros nyelvjárásuk szerint Igainak, vagyis az igalok lakhelyének.

A kelta gall népeket a magyarok kétféle néven nevezték, még pedig vagy a hosszan elnyújtott „á”-val, mint: gál. Az „á” hangnak hosszúságát a családnevekben mai napig is így jelzik: Gaál. A gall, helyesebben gal (röviden) szónak ezen átalakítása meg is felel a magyar nyelv azon követelésének, hogy ezen egytagú szóra az „á” elnyújtásával az elengedhetlen hangsúlyt elhelyezhesse. Kiejtése azonban kissé

nehézkés, mintha megakasztaná, ha beszéd köiben e szó előfordul, a magyar nyelv könnyed, ritmikus ütemét. Sokkal jobban megfelelt nyelvünknek a második kifejezés: „igal”, mert ezen alakban a hangsúly az első szótagon minden erőltettség nélkül ép oly könnyedén nyugszik, mint akármelyik eredeti magyar szavunkon és emellett a „gal” kiejtése is megmaradt ősi formájában. Hogy mégis az első alakban maradt fenn a családnevekben, az nagyon természetes, mert ezt a családnevet a kelta családok viselték, nem pedig a honfoglalók, akik a fenti községet nevezték el nyelvjárásuk szerint igainak, hisz ez is a kozárövn belül feküdt.

Szentgáloskér.

Ezen község nevén viseli ősi alapítását, egyúttal a „kér” hosszabbítást is, ami a honfoglalók hozzátelepedését mutatja. Még később a keresztény kultus mai formájára kerekítette ki. A *kér* mint honfoglaláskori magyar telepítés húszon felüli számban fordul elő Magyarországon, ez alapon sokan a „Kér” nevet a „Kara”-törzs nevével egynek tartják. Pedig épp úgy lehetett egy nagy nemzetség neve is, hisz tisztán „Kara” honfoglalási telep is van Somogyban.

Gálosfa.

Fekvése és vidéke nagyon megfelel egy őskelta telepnek. Ez a név „Gálos” megfelel annak a kifejezésnek, ahogy a gálokat a szomszéd dák népek hívták és pedig „*Gálics*”-oknak. (Ebből származott „Halics”, „Galícia” is). Valószínű e két utóbbi községet is ilyen névvel találták a magyarok és ezt módosították nyelvjárásukhoz idomítva Gálosra.

Börősgal.

Eredetileg „Győrősgal”, ahol a gál népek még nagyon sokáig lakhattak régies győrökben, ezt megerősíti a szomszédos kis telep, amit úgy hívnak „*Győrnépe*”. E vidék ma is tele van Gál nevű családokkal, például a szomszédos Somogy-Hatvan.

Andocs.

A latin történelmi okiratok említést tesznek egy kelta-gall néptörzsről „Andos” néven. Ezen törzs egészen tisztán hagyta vissza nevét alapításuk: Andocs községnek nevében.

Ezek az egyes törzsek nem csupán a somogy-megyei kelta néptelemek között találhatóak fel, a latin történetírók írásaiból sem következett-

hető, hogy éppen ezt a törzset ismerték, de ismerték a kelta népek egyéb nagyobb telepeik, országaikból; ezek a somogy megyei telepítések, egyik nagyobb országnak elvándorolt, elszakadt és itten megtelepült családjaiból, vagy nemzetiség töredékéből alakultak ki.

Karád.

Ennek a kelta gall alapításnak, még pedig a Cara-Kathes (Kara-Káth) nemzetség által, nem is mertem volna helyet adni, ha ennek lehetőségét nem támogatja azon körülmény, hogy a Himalája hegyvidékén is létezik egy „Karád” nevű község. Egy megjegyzéssel teszem, hogy úgy a „Cara” jelző, mint a Himalája-vidék ezen telepítést inkább a pánd, mint a kelta gall népekhez fűzi.

Tab.

Ezen szó „tab” szanszkrit nyelven annyit jelenr” „iuz”^{if}. Alapját tehát olyan népek vetették meg, amelyek vándorlásának kiindulási pontját Indiában kell keresnünk, ahonnét a szanszkrit szógyököket nyelvükben magukkal hozták. Ezen népek a pándok voltak (Pándsáb), vagyis a pannonok, ezekről nevezték Dunántúlt Pannoniának.

Tab községnek szép fekvését nagyban emeli azon átellenes magában álló hegy, amelyiknek tövében a vasút szalad. E hegynek különös csúcsban végződő érdekes alakja, mintha ide[^] varázsolná azokat a nagyon régi időket, amikor az őslakók is oly előszeretettel keresték fel az ilyen vidékeket.

Szinte megkívánja az a hegycsúcs, hogy ott lobogjon tetején az áldozati tűz, mint ahogy Fonyód hegycsúcsának földvárában most is látható az áldozó tűznek kövekből összerótt helye. Ezen a hegycsúcson is meg kell a tűz szentelt nyomának lennie, mert nincs még egy ilyen pont, ahonnét fenségesebben világítana be egy messze vidéket, le a Balatonig — sötét éjszakákon, mint éppen a tabi hegyoromról, jelezve, hogy itten emberek laknak. Kell, hogy valami alapja legyen az ilyen elnevezésnek.

A tűz uralta ezt a vidéket, nappali fényben magasra törő füstjével, akár egy tűzhányó, éjjelenként, mint egy óriási világító csillag, mit a magas hegyorom az egekbe emelt fel. A tűz istene „Tabét” volt, mint Herodot mondja; ennek áldozhattak e helyen az ősidőben. A *tab* szavat „og” gyökben „ogni = tűz” őrizte meg a bolgár nyelv, melyhez hasonló a magyar ég, égni.

A pannon, vagy pánd népek, más helyen phöniciék, punok, de leginkább finnek, egy kiváló népfaj, akik az egész emberiség művelődésének előmozdításában fényes szerepet játszottak az ókorban. Egy harcias lovasnép, amelyik tudott uralkodni, mellette talán uraskodni is. Uralmukat a vasszigor, a többi népek félelme jellemzi. Amilyen erős hatást tudtak ezzel kelteni, ép oly nyomtalanul tűntek el a történelem színteréről; talán csak néprajzi nyomokat hagytak mindenütt hátra, de még ezeket is nehéz előkaparni.

A pándok félelmetes uralmát mintha egyes szláv nyelvek a „pan” szóban (== úr) megtartották volna emlékül. Ehhez hasonlóan a magyarban is van egy kifejezés, még pedig „bán”, ami szintén összefügg jelentőségében az uralkodással. Kína is am-bán néven nevezi kultartományainak, Turkesztannak helytartóit, akár mi a horvát bánt. (A régi Bánát is.) Az a sok Baán családnév nem-e a pándok emlékét őrzi? Vagy azok megmaradt utódait. A magyar nyelvnek nagyon sok kifejezése van még, amelynek szálai mind ide futnak egybe: „bántalom”, „bánat”, „bánásmód”, „elbánás”. Érdekes, hogy ezek mindegyike egy külső hatalmasabb tényezőre, egy másik egyéntől eredő esetleges erőszakra, de feltétlen valami erősebbre enged következtetni, aminek a hatása, uralma alatt áll az illető. Még

van egy, a régi világból megmaradt eredeti szavunk és pedig: „pándúr”. Pánd is, meg ur is, e két egymástól elválaszthatatlan fogalom, az uralkodó hatalomnak, sőt gyakran az erőszaknak, e Sokáig köztünk élt hivatalos jelképe. A török népek is nyögik a pánd atyafiságot a basáskodás révén. De halavány képben nálunk is láthatunk ehhez hasonlót, mit nagyon gyakran a törvény ereje is alig tud megfékezni.

Zala.

Erről a névről már Ptolemaeus is megemlékezik, mint pánd helységnév. Közel szomszédságában fekszik Tabnak. Nevét tehát csak ezen népektől kaphatta, amelyiktől az egész szomszédos Zala vármegye elnevezése is származott. Régi eredetibb alakjában tulajdonképpen Szála kiejtéssel lenne helyesebb, mit a Szálai családnevek és Zalamegye régi okmányai ily alakban meg is tartottak. De a „Szála” kiejtésre mutatnak Indiának helyrajzi és gyakori hasonló családnevei is és ha ezt elfogadjuk, mint az eredeti helyes nyelvírást, úgy megnyughatunk abba is, hogy ennek a korszaknak erős pánd-finn hatása alakította át Alacskát is Szalacskává.

Aszaló.

A pándok egyik nemzetségének alapítása, kiknek neve „Azalai” volt, Kr. sz. körül kelt

írások tanúságai szerint. Plinius is beszél róluk „Azali” néven. Mindegyik esetben a helyes és szabatos kifejezést maga a község Aszaló őrizte meg. „Aszalai” nemzetség manap is még él Indiában. Aszalay és Szalay családnevek is jelzik hasonlatosságukkal együvé tartozásukat.

Lapa.

Lapa-puszta. Ez nem pánd alapítás, tehát néprajzilag más sorrend illetné, de történelmileg összekapcsolódik az „Azalai” népekkel. Neve nem is szanszkrit eredetű, hanem szumir, amiből ugyancsak látszik, hogy más népfajú családok alapítása. Tulajdonképpen csak *pásztor-tanya* volt.

Ugaj.

Ugaj-puszta. Erre is szószerint az áll, ami Lapa-puszfára illik, csupán csak a történelem egy másik pánd teleppel kapcsolta össze. Mindkettőről későbbben még bővebben lesz szó.

Zics.

Alapítói a Zicsi-nemzetségbeliek voltak, akiket a honfoglaló magyarság már mint régi lakókat talált itten. Ma már mint külön összetartó nemzetség, nyomokat nem hagyott visz-

sza, csak úgy, mint Ázsiában, ahol ugyanazt tapasztalta gróf Zichy Jenő is ázsiai utazása alkalmával, nem találván meg a nemzetségek ivadékait, csupán csak mint nálunk, főúri (hercegi) családokat, akiknek tagjai őt mint rokont nagy barátsággal fogadták. (Vagy közel 2000 év óta nem látták egymást!) Ezt a nemzetséget Ptolemaeus ép úgy ismeri, mint Strabo a régi „Jazyg-Sarmata” országokból.

Csicsal.

A zicsiekkel közel rokonságban, egy törzsből eredő volt a „csics” (csicsói) nemzetség, amelyik nevét a nagyterjedelmű város nevében Ázsiában is megőrizte: „Csicsikár”. A magyar nép a Zics nevet változatlan vette át, mert a kemény „Z” hangzó a hangsúlyt már megköveteli, addig a lágy „Cs” hangzó miatt az eredeti *Csics* helységnevet Csicsalra kellett változtatnia, hogy ezáltal az elengedhetetlen hangsúlyt elhelyezhesse.

A túri (vagy tauri) nemzetséggel már az összes történetírók foglalkoznak. Ez az óriási népcsalád talán sehol oly kicsiny igénytelen nyomot nem hagyott vissza, mint éppen Somogy-

ban, de ez abból származik, mert ezt a népcsaládot hajlama, ahol csak tehetette, a hegyes vidékek felé húzta. A magyar nyelvben is megmaradt a túrni ige (vájni, bányászni, fejteni) jelentőségében. De él ma is a „teke-turkómánok” (kőtörők — kőfejtők), sőt a törököknek „türk” nevében. Az óvilágban nagy jelentőségét és elterjedtségét az a számtalan nyom és emlék mulatja, amit egész Európa és Ázsia terepén visszahagytak. Nem hiába fogadták el általában az összes urálaltái és hun-török rokon népcsaládok a közös „turáni” jelzöt.

Az ősrégi agaturzók = etruszok alapvetői voltak az európai fejlődésnek, a görög műveltségnek, csak épp úgy, mint Rómának ősi turáni elei. Magyarország történelmében még felcsillan e név a nagy bányász család, a Thurzók nevében, — fent a Kárpátokban, de él a Székelyföldön is.

Kőrös (Kőröshegy).

Ezt a nevet már Heradot is ismerte, de később a sicíliai Diodorus is, mint egy nagy szittyia királynak személynevét. Ez a név, vagy folytatódott népeiben is, vagy pedig volt királyuk hagyott maga után olyan nagy nevet és emléket (akár Atila), hogy népei azt magukkal

hurcolták és elhelyezték Magyarország számtalan helyén, még Somogyban is.

A nagy Kőrös király ázsiai országának szomszédságában volt a *szűri*-ek tekintélyes birodalma. Tekintettel arra, hogy ezen ősrégi nemzetek neveiket nagyon gyakran, *fegyverzetük*, *foglalkozásuk*, vagy feltűnő *viseletük* után is kaphatták, mint ahogy kisült, hogy a fekete hunok fekete subát viseltek, a roxelánok = a vörös alánok vörös ködment; voltak fehér subás fehér hunok is, de a mi székeleyeinknél is a fekete szűr a divat, a fehérmegebelieknél pedig a fehér guba. De amin sokan mulatnak, hogy Dio Cassius szerint az egész „Pannónia” elnevezés sem eredt másból, mint a pándoknak abból a feltűnő szokásából, hogy a kabátot felváltan viselték, ez magyar szokás is, a pándoktól tanulhatták, még nevében is van valami vonatkozás: „panyókára vetni”, „panyókán viselni” a kabátot. Ebben a viseletben rejlik is valami hetykeség, egy kis pánd örökség.

Visszatérve a szűriek országára, találtak ugyanis az angolok a Himalája vidékén olyan régi időkre visszavezető nyomokat, amelyekből egy nagyon nagy szittyá ország alakult ki, elnevezték Indoscitha birodalomnak, amelyik Kr. e. 6-7 századot, utánna már csak 2-3 századot élt át teljes virágzásban. Ennek az országnak eredeti nevét nem találták meg, de a régi arany pénzek (érmek), amelyek éppen nyomra vezettek, az uralkodó arcképét, annak „Kende” címét, azonkívül azt a nagyon

érdekes tünetet örökítették meg, hogy a Kende királyi palástja nem más, mint egy *tulipános magyar szűr*. Talán nem követek el merényletet azzal az országgal szemben, ahol a király is szűrt viselt, ha összeházasítom e névtelen nagy magyar birodalmat a *szürtek* országával. A Himalája-vidék különben is olyan éghajlatú, hogy ott bizony nyáron is elkel a szűr, nagyon is odavaló viselet lehetett, mely ha tetszik, meleg is, ha pedig úgy jó, hát levegős is. Hozzá lehetett a lakóihoz egészen nőve, hogy így hívták az egész országot: „szűr-i”. De itt ebben a vidékben virít a tulipán is, még pedig vadon, mérhetetlen mezőknek olyan kápráztató tarkaságot kölcsönöz rövid idejű virágzása alatt, hogy aki azt egyszer meglátja, a szinpompának e hatásától többé szabadulni nem tud. A magyar nép is magával hozta azzal a drága kincsével, a tulipános ékítményekkel, amelyik mielőtt a szűrrel együtt kiszzenvedett volna, most már világhódító útra indult párnák, tarsolyok (riticul) és kötények alakjában. A tulipánra a neve az ázsiai népek fejfájáról, amelyet túlpmen-nek hívnak, maradt rajta, (de lehet fordítva is), ez a karcsúra kifaragott fejfa a csúcsán egy nagy turbanban végződik, innét a hasonlatosság.

Zamárdi.

Az egyetlen helynév, amelyik nevével nyomára vezetett annak az eredeti szittya kifejezésnek, amelyik a „jazyg-sarmata” jelzésnek

felel meg, vagyis Jász-Zamárd. Tehát ezen község a zamárd népek alapítása volt.

Boglár.

A jász-zamárd népek egyik törzse a bolgár, ezek telepítésére vall e község. A betűcsere nem egész szokatlan a nép nyelvében, ha ki-ejtéséhez azzal könnyebbséget szerezhethet a beszédben.

Fonyód.

Mint őskori telepre egyedül a megmaradt győr-földvárak emlékeztetnek. Szomszédságában van *Földvár* (Balatonföldvár), de egy másik irányban ott van Szőlős-Győrök is, ahol nagyon sok *győr-nek* kellett lennie a honfoglaláskor, hogy nevében a többes számot (Győrök) is megörökítette.

Jád és Geszti.

A jászoknak ázsiai kútforrások szerint még egyéb elnevezéseik is voltak, ahogy őket az arabok, perzsák, a kínaiak, no meg a szent (Zend) szanszkrit könyvek nevezik. Ezek között két olyan név is szerepel, amelyik a Somogyin egye fenti két szomszédos községét érdekli. Még pedig „jád” és „geszt” (vagy geszi). Van

Somogyban Jód-puszta is Kiüti mellett, mind megannyi jász telep.

Jákó.

Eredeti régi neve „Jászkó” volt, ebben a formában több helység örökítette meg a jász nevet. Slavóniában is van „Jászka”.

Szob (Somogy-Szob).

Egy nemzetségnek a nevét örökítette meg, amelyiket ókori írók „sobi”, „soubi” vagy „soupi” név alatt emlegetnek.

Beleg.

Egy híres, nagy népcsalád vagy törzs, melynek ivadécai még mindig szerepelnek Ázsiában: a *Belug-ok*. Itt Somogyban Beleg községnek adtak nevet, addig Ázsiában egy egész tartománynak: Belughistánnak.

Szabás.

A latin írók a pannóniai zamárd (sarmata) népek nemzetségei között említést tesznek egy „sabaci” = „szabási” nevű nagy népcsaládról. Ezeknek alapítása nevük helyes kiejtésével együtt.

Szenta.

Úgy fekvésével, mint nevével elárulja a jász eredetet. Ilyen nevek, mint Zenta, Szende, Szentes, Szenté (Centé) némi kapcsolatot mutat a „Zendavesta” névvel, de ezen szó „szent” is ebben rejti eredetét.

Csurgó és Surd.

Mindkettő a fekete gótok telepítése. Ezek is egyik ágát képezték a jász-zamárd népcsaládnak. *Csúr* is, valamint *Sur* is feketét jelent, a régi szittya nyelvben. A „guthoni” nemzetség e törzsekből való. Még jelenleg is van a magyar csaláadnevek között ilyen: *Surgóih*. Valószínű, a községet is régebben Csurgóinak hívták.

Zákány és Csákány.

Ezek is két egészen rokon népcsaládnak „aiapításai. Egy töből fakadt két nemzetség akárcsak Zics — Csics. A régi latinok „Sacanoi” (Zákányi — Csákányi) néven jelzik. Somogyban mind a két alakban fentmaradt. A latin fülek azt a kis hangkülönbséget bizonyára ki sem érezték. Ezen népekkel egyéb ügyekből kifolyólag is ismeretséget kötöttek az ókori rómaiak, erről később bővebben.

Tuskós.

Még egy érdekes jász-zamárd néptörzsszel találkozunk Somogyban, amelyiket „Tuskói” néven említenek a régi írások. Ezeknek talán egy elszakadt családja hagyta hátra örökül nevét a Tuskós-pusztában. Másutt tömegesen tűntek fel és alapították „Tuskána” -, Tuszkána” = „Toscana” tartományt.

Mint látjuk, Somogy megye nagy területét árasztotta el ez a három nemzet, mint a keltágal, a pánd és a jász-zamárd népcsaládok.

Ezen népek átlaga adja ki a jelenlegi magyar lakosságot, eltekintve attól, hogy a honfoglalók miként helyezkedtek el közöttük. Sok helyen az őslakók ivadécai vannak túlnyomó többségben, másutt talán megfordítva. De ez ilyenformán van széles e Magyarországon majdcsaknem mindenütt, így az átlagos magyar népjelleg ezek a somogy megyei ivadékok sem zavarják valami tömeges különlegességekkel.

Az említett népcsaládok közül azonban az egyik feltűnően megőrizte néhány családjában ősi típusát, dacára több ezeréves betelepelési múltjának és ezek a Somogy-Aszalaiak, az „Aza-

lai” nemzetség ivadékai. Hogy ez nem egyszerű ráfogás, vagy képzelődés, annak legjobb bizonyítéka abban mutatkozik, hogy ezen tanulmányt már 15-20 évvel megelőzőleg feltűnt nagyon sok aszalai család (mint Hideg, Antal, Jágor, Finta) erős finn típusa, azokkal a feltűnő arcvonásokkal, amelyeket finn néprajzi képeken láthatni. Feltűnt nyomban az elterjedt Finta családnév is. Ez volt az első vezércsillag, amelyik, ha mindjárt nem is ösztönzött kutatósokra, de érdeklődésemet folyton ébren tartotta. Az aszalaiak tehát kiérdemlik, hogy egy külön fejezetben visszatérjek még hozzájuk.

Somogy megyének hátralévő területei, még pedig belső Somogy és a Zselic-vidék, amelyek a Kapós folyó partjára dőlnek és amelyek teljesen kiestek a honfoglalásnak első felvonulása alól, vagyis majdcsaknem egész terjedelmükben a kozár övön kívül feküdtek, a *dák* lépcsőcsaládok ősi lakhelyeit tüntetik fel. Ezek a népek Somogy megyének a különlegességei, mert helyzetüknél fogva típusukat egész falu csoportokban szintisztán őrizték meg, olyannyira, hogy ők lehetnének kiinduló pontjai az olyan kutatásoknak, amelyek e népcsaládhoz tartozó ázsiai millióknak felkutatására irányulnak

A népvándorlásoknak legnagyobb fészkei Ázsiában két különböző műveltségi körletben feküdtek. Az egyik a Himalája vidékén a szanszkrit körletében, a másik abban a hegyvidékben, amelyet az Eufrát és Tigris folyamok ölelnek át és így, amelyik Kisázsia határolja keleti oldalon. Ez a szumir műveltségnek volt a körlete.

Elhagyott régi tárgyak, sírleletek nyomára vezettek egy nagy szittya népvándorlásnak, amelyik Kisázsian keresztül hatolt be Európába úgy két ezredévvvel Kr. e. Az idő megállapítása nem pontos, de nem is fontos, mert az a nagy népvándorlás először megtöltötte Kisázsianak alkalmas helyeit; századok telhettek bele, míg a hátsó nyomás elég erős lett arra, hogy első rétegei átlépjenek a Bosporuson. Lassacskán elárasztották a Balkánt, Havasalföldet, Erdélyt és kitudja, mikor csapott át e néptömeg egyik szélső hulláma a Száván, aztán a Dráván, be Somogy megye belsejébe. Elég az hozzá, hogy itt vannak!

Ez a nagy népvándorlás kizárólag a szumir körletből indult ki, amelyik elrekesztette a kisázsiai utakat a másik körlettől. Hogyha ezen népek, akik a *szumir kultúrát* magukkal hozták,

mint ahogy nyelvükben felszívódott sok szumir szó és fogalom azt feltételezni engedi, velük való fajrokonsággal együtt, úgy e nép könnyen megőrizhette azokat a tanokat, amelyek a világ teremtéséről, a paradicsomról, a vízözönről, Noéről, az Ararát hegyéről szólnak, hisz ez a szumirok kincse volt. És ugyancsak nagyot nézhettek a somogymegyei dák ivadékok, amikor annyi ezer év után Szt. Istvánnak a keresztény vallást hirdetőitől, e tanoknak legelső tételeinél az ő régi ismerőseikkel találkoztak. Ezek a tanok is onnét eredtek, ahonnét ők maguk, csakhogy másik nagyobb kerülő úton jöttek ide. Amikor a magas szumir kultúra már bevilágította Eufrát és Tigris egész völgyeit, talajra talált a káld népek között, akkor tört magának egy új útirányt a „babiloni fogság”, „Jeruzsálem”, „Róma” vonalán.

De a szumir körletből nemcsak nyugatra nyomult elő a népvándorlás, hanem keletre is, így találkozunk aztán rokonivadékokkal hátsó Indiában, Kínában, Japánban. A kínaiak, de különösen a japánok ezen dák népekben tisztelik őseiket és ezen úton tartanak velünk rokonságot. Ez egy második kapocs, amelyikkel a magyar nép típusai az őstelepések útján is

összecsatulódik a kelettel, mit eddig akarattal hallgattam el, nehogy egy be nem világított gondolat zavaros képet teremtsen. A népvándorlás később nagy mérveket ölt, tovább hömpölyög keletre, már most mind a két körletből és addig nyomorgatja a nagy kínai birodalmat, míg azok vedel ni ül a híres kínai falat fel nem építik. Ezeken megtörnek a népáradatnak hullámai és visszaverődnek nyugati iránybaj egyenesen Európába. Szerte bomlik az a nagy szittyia magyar birodalom is, egyes népcsaládjai szétrajzanak, itt is, ott is rövid életű országokat alapítva maguknak.

Az a nagy népvándorlás, amelyik a hunokkal Európára átsapott egész a magyarok bejöveteléig, már nem is volt egyéb, mint népkavarodás. Északi népek délnek ereszkednek, mások iránya a Kaukázus, egyik nép keresztbetör rajtuk a Rum—Fekete-tenger mellékére, nagyobb néptömegek iránya Bizánc, másikké Róma. Hány törzset ver vissza a sikertelen kirándulás oda, ahonnét jött? Soha még nem hallott, ismeretlen népek és törzsek hagyják ott berkeiket és megjelennek pusztító hadaikkal, mint az onogurok, fehér ugorok, a szavirok, avarok, szaragurok, urugok, kutrigurok, bolgárok, besenyők és kitudja még hány néptörzs egymást űzve, kergetve, keresztülgázolva, letiporva; — némelyik feltűnik mint egy üstökös, melynek magva

szétfoszlik pályája derekán és maga után hagyja szétmarcangolt seprűjének foszlányait Hinné-e valaki, hogy mindegyike a nyugalmas otthont kereste, ahol magának békésen megtalálja a betevő falatot.

Nem a tenger hullámzott akkor, hanem a szárazföld. A finnek jó részét kivetette az északi partokra, annak a mocsaras tóvidéknek fagyos göröngyeire. Azokat, akik egykor a déli tengernek voltak urai. Előre törnek berkeikből a „rosszok”, az oroszok és a szittya kozár birodalom romjain megalapítják uralmukat. A horvát-szerb népek a Balkánra ereszkednek és nyakára ülnek az ott élő őslakóknak, felváltják ott a szertefoszlott római uralmat, amelyik nagy ereje és hatalma dacára a népvándorlás nyomása alatt elnyújtózott. Ez idő tájt vezeti Mohamed is hadait, hogy utat törjön a félholdnak Jeruzsálem irányában. Mindez Ázsiában és Európának keleti felében játszódott le» A magyarok bevándorlása, mintha a nagy viharok utolsó hullámverése lett volna, utánna elcsendesült, megnyugodott minden.

Azok a történelmi nyomok, amelyeket az ókori latin írók a somogy megyei őslakók, mint a gallok, pándok és jászok számára is megörökítettek, nagyrészt az ókori ázsiai szittya országok leírásaiból származnak, természetesen a nagy népvándorlást megelőző időkből, mielőtt

ezen országok sorra fel nem borultak a népek áradatában.

A somogymegyei *dák* népekre és azok telepeire nézve egészen más irányban kell keresnünk a támaszpontokat, még pedig az ő népvándorlásuk irányában, tehát Kisázsiában és a Balkánon, ugyancsak a népvándorlás korát megelőzőleg,

így találjuk fel a jelzett irányban és a dák népek egyéb őstelepein a következő neveket:

Kopus -- Kapós (Kaposvár) — Vándorirányban Slavóniában Kapus.

Cser = Cser.

Adad = Atád.

Semena = Szenna.

Sard = Sard.

Korotna = Koroknya

Mera = Mérő.

Besene = Besenyő.

Gindes = Gyöngyös

Daranni = Darány (Tarany).

Barata = Bara, „Baráti”. — Ma is élő néptörzs Ázsiában.

Bárd = Bárd.

Küsbikk (Kisbükk) = Bárdibükk.

Reese = Reese.

Kómán, Kaiman = Káimáncsa, Kármán.

Bèrzenc = Berzence.

Chôma = Csorna, Csombárd.

Keres (Most is áll a Boszporusnál) — Kercseliget.

Borsh = Barcs.

Kislak = Kislak.

Bajom helynevet csak népei jelzik dák telepnek.

Lad, Lobod a szumir „lab” = legelő, magyar nyelvben „láp”.

Vadéy ma egy puszta, de nevében egy régi szittyá kifejezést rejt, amelyik mezőt jelentett. Afrikában a hikszosz szittyá nép útján fennmaradt Oliuki Waddi Oláh-mező, vagy legelő. (Ezekről később még bővebben lesz szó.)

Tokaj. Ezen érdekes név nemcsak a magyar Tokajhegy nevében leli fel párját, de megtaláljuk Japánban is „Takai-shi”, vagyis Takaihegy, Takaja (talán Tokio is). Szibériában Togaj helység nevében.

A somogymegyei Zselic vidéke alig tüntet fel néhány helységnevet, a régi világból, a keresztény kultusz nagyjában eltüntette őket. Lett belőlük Szentpál, Szentbalázs, Szentbenedek, Szentmárton, Szentjakab. Egyedül *Szilvásszent-*

mártonra alakult ki egy elfogadható feltevés, ugyanis eredeti neve „*Bereknye*” volt. Ez a név nagyon gyakori az ősi helynevek között és ezt támogatja a nagyszámú Bereknyei családnév. Különben Szilvásszentmárton népe fajilag is fenntartotta ősi szittyia típusát.

Kislak (úgy *Újlak* is) mint ősrégi pásztortanya megtartotta nevét. Turkesztán és Pamir pásztornépei manap is így hívják pásztortanyáikat.

Besenyő mint régi dák telep, csak kis töredékekkel képviselte nemzetségét, de nem is ezen ősrégi időben volt a besenyők igazi vándorlása, hanem sokkal később, amiközben már nagy nemzetié szaporodtak és a keleti népvándorlás ragadta őket is a szintérre, ahol aztán a vándorló magyarságnak is volt velük néhány-szor kellemetlen találkozása. A dák népek egy neves törzse a „*Sárdi*” nemzetség volt. Ezek is csak bemutatóul szegődtek a régi dák településhez itten. Másfelé nagyobb nyomokat hagytak vissza, például Sárdiniában feltűnt már az ottani nép szittyia típusa.

Maga a dák törzsnek a zöme, a magva, amelyik e megye igazi érdekessége, ezekről később még sok szó fog esni.

NEGYEDIK RÉSZ.

A közérdeklődés úgy hiszem mégis csak azon népek felé irányul, amelyikből a magyar nemzet, a honfoglalók, a hun alapítók állottak és akiket legendaszerű vitéz vezéreinknek sikerült erre a földre mind hódítókat letelepíteni. Meg lett tehát mentve ez a drága föld, amit legősibb idők óta szittyá népek laktak és így, mint jogos örökét a magyarnak, az utolsó órában ragadták vissza saját fajtái részére.

A közérdeklődés tehát méltán megilleti e bátor honalapítók népeit, bár az őstelepések értéke, tekintettel a többszörös ezredévre, mit e hazában töltöttek, elvitázhatatlan. Ma már egy nép, valamennyi mindannyian magyarok és őseiknek felkutatása, akárcsak egy halavány lidércfény, amely az átláthatatlan távoli sötétségből

szüremlik elő, ma talán már legfeljebb szórakozása az unatkozóknak, vagy kíváncsi kutatók nagyító látcsövének célpontja lehet.

Együttvéve a honfoglaló magyarságot a legtalálóbban illeti meg a nem is oly rég lábra kapott turáni név, mert e néptömegben képviselve volt a szibériai, az uralaltáji, a finn népfaj épp úgy, mint a hun-török népek.

Akkoriban talán egyforma számarányban is. E népeknek gyarapodása az őslakókkal ezen arányon keveset változtatott, mert ezen őslakók, akiknek fajtájuk pontos megállapítása alig fog valaha sikerülni, körülbelül ugyanilyen népeknek voltak ősei.

A feltételezett arányon azonban egy más körülmény változtatott, még pedig tetemesen az északi finn népfajok javára; ennek alapja a két népnek mégis elülő természetében rejlik. Az egyik az északi népfajok, azok a szökésbarnák, nyugodtabb vérmérsékletűek, csendesebbek, higgadtabbak, akik mint ilyenek sokkal korábban megbarátkoztak állandó jellegű tanyáikkal, telepeikkel és az ekörül járó foglalkozásokkal, a földműveléssel, mint a másik fajta, az a feketés árnyalatú nyugtalanabb vérű, kalandvágyó, harcias természetű hun-török, amelyik

népfaj vérmérsékletének nem nagyon felelt meg a földnek lassú hozama, gyorsabb ütemű keresetforrások után vágyott, amit a honfoglalás után csakhamar meg is talált, az akkoriban lábra kapott kirándulásokkal a külföldre, a hadi portyázásokban. Néhány történelmi adat ezt be is világítja, melyek a külföldön kalandozó csapatokról visszamaradtak. Egy ízben még a honfoglalás előtti évben, amikor a morva népekből egyes csapatok a magyarokkal szövetségesek és bekalandozták a németektől már némi függő viszonyban álló Alsó-Pannóniát, ezek a morvák a magyarokhoz „hasonlóak akarván lenni, lenyírták a hajukat egész rövidre”. Ez a tarfejű hun-török népeknek a szokása, manap is, a török még meg is borotválja. Ennek ellenében a szibériai magyar fajok megtartották mindig a hosszú hajviseletet néhány évtizedet megelőző időig, úgy mint a többi európai népek, mit ugyanazén példa bizonyít. Látni fogjuk, mert e feltevésnek támogatására több adat is szolgál, hogy a gyorsabb, bár veszélyes keresetforrások után inkább a hun-török fajok vonzódtak, honfoglalóink között.

Természetes, hogy e kalandos vállalkozások, a nagy nyereségkilátások mellett, nagyon pusz-

tították ezen népeket, a családi élet sem lehetett olyan zavartalan, mint azoknál, akik itthon békében éltek és megültek. így aztán azalatt a 70 év alatt, amíg ezek a külföldi kirándulások egész Közép-Európát rettegésben tartották, idehaza nagyon is a finn fajok javára billentette a mérleget. Ez lehetett alapja annak a történelmi ténynek is, hogy mihelyt ezen északi népek érezték túlsúlyukat, az ősi törzsrendszer kapott rögtön erőre, mit csak vaskezü fejedelmek tudtak ismét a rendes kerékvágásba terelni, ebben ismét a hun-török fajok mutatnak kiváló jártasságot.

De mintha a küzdelme a magyarság egy részének (a többségnek) ezer éves történelmén végighúzódnék, egészen a mai napjainkig, amennyiben alkotmányunk magva, eredeti csirája e törzsrendszerből fakadt, melynek alapvonása a „közjava” és a „népakarata” volt mindig és másmilyen idegen parancsra engedelmeskedni nem tudott. Hol maradt el a művelt Európa késő parlamentjeivel; azok, az ősmagyarok e rendszerével szemben csak hamis tákolmányok, pedig nem Ázsiának sötét berkeiből kerültek elő.

Az a nagy akaraterő, amelyik e népet mindig ezen ősi alakhoz húzta, mint a mi testének-lelkének örök időktől fogva sajátja volt, ez nyomta rá, az egész nemzetre az általános „szabadságszerető”

bélyeget. De a magyar népek rokonszenve, ami mindig feltűnően a Szibériában visszahagyott testvérek felé húzta, oda a „sötét berkek” felé, ez mind ide vezethető vissza.

Azt is el lehet képzelni, hogy a külföldön portyázó hadaknak házi népe mégis csak otthon maradt és ha ezek hajlama sem lehetett más-milyen, úgy kielégíthették egy másik megfelelő keresetággal, még pedig az iparral, amint látni is fogjuk a hun-török fajok ilyen irányú hajlamait. Erre vonatkozólag nagyon jellemző, hogy az eredeti hun régiségek, azok a könnyű finom fémmunkák, egészen elütnek a többi népek fémipar-termékeitől. A hunoké vékonyfalu finom lemezmunkák, belekalapált dombordíszítésekkel, művészi módon alkalmazott saját rendszerű aranyozással. Ezen iparág a hun-török népek sajátja, elválaszthatlan tulajdona, mai napig is művelik. Már a Balkánon találkozhatunk vele mindenütt, ahol a török nép megtelepedett, ma persze kávéskannák, csészek, tálcák, hamutartók alakjában, a régi hunok csótárt, szíjcsatdíszeket, pikkelyeket, mentepitykéket, sisakot, kardmarkolatot, az akkori divatcikkeket készítették. Az aranyozásuk vagy ezüstözésük módszere is külön helyet foglal el az ötvösiparban.

A hun-török népeknek ezen fémiparát annak ilyen irányú kifejlődésére az kényszerítette, hogy fémanyaghoz csak nagyon nehezen jutott. A régi hunok az akkori világkereskedelmi pontokhoz csak kardjukkal tudtak maguknak utat vágni. De legolcsóbban mégis csak úgy juthattak hozzá, ha feltörték az útjukba eső római sírokat és kifosztották azoknak bőséges fémtartalmát. Salonában (Spalato mellett) a föld mélyéből kiemelt 470 nagyméretű, betört fedelű (akkora lyukkal, hogy egy kisebb alak keresztül bújhatott) kőkoporsó között csupán csak egy kis gyermek-koporsó akadt teljes ép állapotban, ebben aztán meg is maradtak a bronz karékek és egyéb csecsebecsék. (Alapos munkát végeztek!) De kifosztották úgy az itthoni, mint egész közép-európai római sírokat, ahol csak megfordultak,

A fém mégis mindig kevés volt. De a hun iparos is igyekezett kifogni ezen az állapoton és így lett az ő különlegessége a finom, vékony lemezmunka, amelyik *kevés fémanyagból* is kiállt és a dombordíszítésekkel elég szilárdságot nyert.

A hosszú, finom, hajlított (görbe) kardpenge készítése is ezen hun-török népekre vall, ma-napig is híres a damaskusi.

Ennek a kardnak, mit fél kézzel kezelt a magyar, nem tudta csapásait Európa kivédeni nehéz fegyvereivel, kétélű pallosával.

Nincs semmi okunk reá, hogy a honfoglaló magyarságnak ezen hun-török fajú népcsalád-jaitól a fémipar művelését megtagadjuk. Hisz minden szakadás nélküli láncolatának legszebb példáját nyújtják a törökök.

Már most nincsen-e valami összefüggés ezen fémipar, a fémszerzés és a külföldi portyázások között.

A szent galleni kolostor templomában Heribald baráttól legelőször is az egyházi szer-tartási edények, kelyhek után kérdezősködtek vitézeink, pedig aligha valami buzgó áhítattal, vagy hogy talán meg akarlak volna keresztel-kedni. Az ott talált fakehelyről nagy jártasságra valló kézmozdulattal fejtette le egyik a fém-burkolatot. Két vitéz még a toronyra is fel-mászott a fémkakasért.

Pedig itthon nem vertek pénzt belőle, mert egy példány csak megmaradt volna az utó-kornak. Kereskedelmi célra sem használták fel, mert a bizánci kelme-árukért, amint írva van, lovaikat értékesítették. Tehát csakis fémipa-rosaik számára „szerezhették”.

A hadi portyázások legtöbbszörre magán vállalkozás színben tűnnek fel, voltak ugyan nagyobb tömegű egész országos vállalkozások is, ha azt egyéb okok is megkövetelték.

Zsákmányban sem lehettek nagyon válogatóságok, de a fém, az mindig előnyben részesült.

A Szibériából eredő északi magyar (finn) népfajok ipara egészen más irányú volt. Első sorban az öltözködés körül forgott: a bőr kikészítése, a szőrme, a prém mint kereskedelmi cikk már az őshazából megtalálta útvonalát a Fekete-tenger kikötőiben megjelent görög kereskedőig. A nemez gyártása (ősi magyar szavak: „gyaratás”, „kallózás”), a szűr és a sátorponyvák készítése. Nagyon előkelő volt a vasipara is a kovács munkák révén (kova ----- tűzkő öszszefügg e névvel); mily ősi foglalkozása lehetett a magyar népnek, a mikor olyan hegyvidékeken, hol vaskő található, a kohózás mint kisipar éppen oly módon történik, amiként azt a szibériai népek még ma is gyakorolják.

E népeknek, iparához alkalmazkodva, fegyvere a csákány és a nyíl volt, ezt prémes állatok vadászatára is használták. Felért mindegyik a karddal.

A nyíl már Mátyás király korában kezdett nehéz lélegzethez jutni, a csákány tovább bírta, megkönnyítve még Rákóci kurucok sok dicsőséget vágtak ki vele, de az utolsó nemesi felkeléssel Győr alatt mégis csak kiszenvedett.

Kovács munkával, nem hiába elismerésre méltó ügyességet fejtettek ki ezen iparágban, alkalmasabb, az ellenre veszedelmesebb fegyvert nem is lehetett volna kigondolni, mint a magyarok honfoglaláskori csákányát. A toponári szőlőhegyekben 11 darab került napfényre, melyből 8 darab, mint azt a vegyelemzés kimutatta, még szibériai vasanyagból volt, tehát a nagy vándorlást és annak harcait végigküzdötte. Ma már nagyon sok ösziparunk van pusztulófélben, mint a szűrszabó, a varga, egyszer még a csizmadiára is rákerül a sor. Hova tűnt el azonban a magyarság hun-török népeinek fémipara, már az Árpádok korának elején, egészen nyomtalanul? De még emléket is alig hagyott hátra. Egy ilyen kéziipar, amelyhez állandó gyakorlattal szerzik meg a kellő ügyességet, ha csak fél század évre akad is el a hozzávaló beszerzési forrása, feltétlen kipusztul. Már a népvándorlás a rómaiakkal együtt nagyon megbéníthatta a tengeri hajózást és a kereskedelmi utakat, amelyeken át folyton szivárgott be az oly-

lyan messze vidékről hozott anyag, melyre a népek számítottak. Ami a régi jó világ bőség-szarujából a föld alá került, azt rég kivájták már a hunok. Amit még egyébként „szerezni” lehetett, annak értékét hamarosan túlszárnyalták annak a veszedelmei, hogy arról egészen le kellett mondaniuk. Megtalálta-e a magyar nép mindjárt utánna azt a kereskedelmi vonalat, amelen keresztül ebbéli szükségleteit kielégíthette volna, akkor, amikor egész Európa rettegett tőle? Azt hiszem, a szakadás hamarosan beállt és a különben is erősen megtépázott hun-török családoknak ezen szép ipara csakhamar kipusztult. Végeredményében, korunkban némely tiszta magyar vidéken megejtett néprajzi kutatások szerint, körülbelül az uralaltáji finn népfajok, az egésznek kétharmadát, a hun-török fajok egy harmadrészét mutatják.

Ha az elmondottaknak helyt adunk, úgy a honfoglalás idején a hun-török fajok fölénye igazoltnak vehető. De az egész nemzet szervezése és vezetése is az ő kezükben volt, ha a harcoló hadaknak többségét is ők állták. A közös kultúra hamarosan mindent egybe olvasztott és a turáni rokonság nagyon értékes támaszt csatol hozzánk Bulgáriával és Török-

országgal. Addig, amíg rokonságunkat egyedül Szibéria hozzáférhetetlen zord tájain kutattuk, a mordvinok, zürjének, osztyákok, votyákok, no meg legfellebb még a baskírok és a burjátok között, érezhettük is sivár elhagyatottságunkat, a finn-lapp népek vigasztalan helyzete mellett.

Bár a turáni jelző a tudományos világban nem fog szilárd talajra találni, mert az ő kötelessége nem az összegezés, hanem a szétboncolás, min dent egységes elemeire és így a magyar nép lassacskán ki fog csúszni a turáni közös név alól, ha csak egyes fajoknak meg nem állapítható bizonytalan helyzete ezt meg nem akadályozza.

A turáni rokonságunkkal magunkhoz vonzuk Ázsiának sok millió népeit, akiknek emlékeiben még mindig él az elszakadt magyar nép. Ott van India északi része, Butan, Nepal, Tibet, Turkesztán, Pamir, Kínának egy része a szárazföld felőli oldalon.

Annyi a rokonunk, ahol elhagyatottan sok fejlesztésre váró gondolat rejtőzhetik, amit csak hasonérzésű népek foghatnak fel, — hogy a szerencse kerekének egy fordulatával, bármily lassúsággal történik is meg, még visszatérni remélhetjük azt a súlyt, amit a turáni népfajok a történelmi kornak bölcsőjében, annak legegységesebb elején, a szumir csillag vakító fényé-

ben magukhoz láncoltak és vele az emberiség fejiődését a műveltség irányában megindítani segítők. Ennek folytatására a magyarok lennének hivatva, akikben ezen őserő még észrevehetően lappangani látszik.

A szép csendben éldegélő somogy megyei őslakókat a honfoglalásra a kozár hadaknak megjelenése tette figyelmessé, annak komolyságával és teljes súlyával.

A megszállásnak legerősebb pontjai Atád és Egres, különben dák telepek, mind a két helység e korban kapta meg a „Magyar” jelzöt, (Magyar-Arád, Magyar-Egres.) Érdekes, hogy a jelző „Magyar” volt és nem kozár, (mint Baranyában), bár e községek nagyon sok családja manap is a Kozári nevet viseli. Különösen Magyar-Egresen, ahol a Kozári-családokat A. B. C. jelzéssel óvják az összecserélés ellen, szórványosan még típusában is képviseli a kozár népfajt. Ez nem is fog kiveszni belőle soha, bármily nagy legyen is az elkeveredés. Ezen típusnak vezérirányát a zalavölgyi Kozáry-családok és a somogy megyeiek közötti rokon jellegek mutatják legbiztosabban.

A régi kozár birodalom népeiről az 5-6-ik századbeli leírások egy „Ogur” népekkal kötött

szövetkezésből kifolyólag már fehér és fekete kozárokról beszélnek, így ezek is kétféle típusban maradtak vissza; de Magyar-Atádnak néhány Kozár (nem Kozári) nevű családja mintha ezeket is megörökítette volna. Ezek is nagyidomuak (egyike 198 cm. magas), a duzzadt arcizmok, a szájszél épp oly jellegzetesek ezeknél is, mint a magyar-egresieknél, csak fekete árnyalatú kiadásban, míg amazok vörösre hajló szőkék.

A honfoglaló magyarság nemzetségei közül Somogy megyében a Kóssa- és Csányi- nemzetségek meglehetősen nagyszámú családnevekben maradtak vissza, különösen az előbbi. Ezen családoknak megtelepedési vonala feltűnően a kozáröv előtt, attól nem nagyon távol, de mindenütt vele párhuzamban vonul Somogy megyén át, bele a Zala völgyébe. Bár híjjával minden történelmi adatnak, ezt a tünetet minden megjegyzés nélkül hagyni nem lehet. A kozárövek körnegyedhez hasonló vonala, a Balaton csúcsát Baranyához irányítva, a somogy megyei szakaszon, bizonyos horpadást mutat, szinte megkívánja a szem, hogy ezen kozáröv a régi római út felé meg legyen szélesítve körülbelül odáig, ameddig a Kóssa- és Csányi-

családok letelepedési vonala bár szakadékosan, de mégis látszik.

Ez olyforma megoldásra bátorított, mintha a kozár hadak, melyek rendszerint a honfoglaló magyarok előhadai szoktak lenni, ez esetben, határöv szerepükben, ők képezték a derékhadat és maguk elé tolták a Kóssa- és Csányi-nemzetségek *hadait, az előörs fontos szerepére*. A szittya népek jellemző hadviselése az óvatosság és elővigyázat volt, ami erejüket mindig emelte. Ez oly formán történhetett, mint jelenleg is, mikor a dandár, vagy ezred maga elé tol *egy századot*, ez meg egyik szakaszát, a szakasz maga elé vet egy rajt, de még ez is kiállít egy őrszemet, az a baka aztán már legföllebb a szuronyának a hegyét bökheti maga elé. Háborús világban ennek aztán nem szabad szívdobogásának lennie. A Kóssa és Csányi híres nemzetségek nagyon rászolgáltak az ilyen nehezebb és fontos megbízatásokra.

A Kóssák őseiről, mint egy nagy nemzet-ről emlékeznek meg a hindu Zendaveszták, a budhák szent könyvei, sok minden van ezekben megörökítve: a Kóssa-nemzet *ghûs* néven szerepel bennük, ami egyébként annyit jelent, hogy „hős”. Maga ez a magyar szó: *hős* is a

szanszkrit ghus szóból ered. Ezen nagy nemzet is, mint a többi szittyá népcsaládok, törzsekből és nemzetségekből állt, ezek lelegeje volt a Licsapi-nemzetség (e családnév él ma is Magyarországon), ebből kerültek ki királyai is. Egyik királynak fia volt maga a nagy „Budha” (mennyire hasonlít a hun-magyar Buda névhez). Anyját úgy hívták: „Sáriga”, ugyanúgy, mint ami a magyar nyelvben a sárga színt jelenti, a szanszkritban is „szőke” volt értelme. (Régi nagyváradi fóliánsok a pogánykorból ilyen női neveket jegyeztek fel, mint „Szőkehaj«.)

A Kóssa-nemzet kiindulási pontja tehát a Himalája körlete volt; ezen szittyá népek szét-szóródása, akár elszaporodottságuk következtében történt, akár idegen népek nyomása alatt, melyet szinte geológiai alapindokok okozhattak, ha azt a sok szigetet nézzük India tengereiben, elég az hozzá, hogy a Kóssa-nemzet is megmozdult egyszer és a vándorlásra, mint már annyi példa mutatta; nekik is szövetkezniük kellett, még pedig a Csányi-nemzetséggel. Már a kínai birodalom szomszédságában, ezeknek nyelvén „Kusi-csáng” néven szerepelnek.

A ghus, vagy khus név a szittyá népeknél

kusha alakot nyer, így a magyar Kóssa is. Mand-suriában még él a Kun-Kusa néptörzs.

Egy érdekes nyoma a Kóssa- és Csányi-nemzetségek egyesülésének eljutott hazánkba is, még pedig Zalamegyébe Kuscsány község nevében, mely a híres Csányi-család fészke. A Kóssa-családok típusára következtetni ma már nem lehet, azonban a Csányi-családokban nagyon gyakori a hun-török jelleg.

Van Somogyban még egy érdekes néptörödékek nyoma Büssü község lakosságában. Nálunk is nagyon ritkák, éppúgy, mint Ázsia turáni népei között az olyan törzsek, melyek hagyományos szokás szerint hosszú szakállt viselnek (pl, Csalóköziek.) Nagyon háládatos volna ezeket külön tanulmány és kutatás tárgyává tenni. Büssü község lakói között még nemrég is nagyon gyakori volt és ezek emellett különös tömzsi alakjukkal, alacsony tagbaszakadt termettel, nagyon hasonlítottak Korea hegyvidékének, úgy Japán egyik szigetlakóinak, az ajnóknak fajához. Ezek is mind turáni népek.

Végtére egészen kizárva sem lehet, hogy ilyen néptörödékek kerülhettek bele a vándorló magyarságba, hisz nem tudjuk, hogy évezredekkel ezelőtt hol tanyáztak, mielőtt Ázsiának

mai eldugott helyein magukat meghúzták. De a magyar családnevek között oly gyakori „*Ányos*” név, mintha ájnók, magyarul: „ájnosok” nevét örökíteite volna meg. Az egyetlen vezérfonál még ennek tüzetesebb felderítésére a népszerűség lenne, mert nálunk ez a típus leggyakoribb az ősipart űző családokban. Úgy tudom, hogy az ájnók iparhajlama is nagyobb, mint más foglalkozások iránti, csakhogy helyzetükben nem tudnak a kereskedelmi forgalom vonalába jutni és így tengődnek a kipusztulás lejtőjén.

A honfoglaló magyarok betelepődése, amely Somogy megyét felső, vagyis északi csúcsánál érte legelőször, néhány nagyon érdekes, a pogány korra emlékeztető névben hagyta hátra az utókornak, magukkal hozott, a még mindig létező Sámánok misztikus vallásához hasonló, babonás tertnézetimádásuk jelvényeit. *Bálványos*, *Tatom*, *Bábony* telepek nevei, mintha csak erről regélnének.

Uzd.

Az óvilág egyik nemzete, mellyel Kína őslakói között találkozunk, mint uz-ok vagy uzzor-ok (a magyar Ozora); csung-uz-ok néven jelenben is. De a somogy megyei Uzd, bár ókori származása sincs kizárva, inkább honfoglalás-

kori telepítésnek vehető, mert a kozár hadak között az uzok (akár ghuzok) csapatainak helyet kell adnunk. Ugyanis a vándorló magyar népek első fényes haditette az akkori kozár birodalmon nyert győzelmük volt; de a kozárok is megtaláltak támaszukat csakhamar az uzokkal kötött szövetségben. Az ellenségeskedésből nem-sokára nagy barátság fejlődött ki és amikor aztán a magyar népek tovább vonultak, a kozár birodalom elégedetlen „pártütő” népei a magyarokkal tartottak. Tehát nemcsak kozárok, hanem egyéb „Kabar” (Kóbor)-családok is, valószínű, hogy elsősorban is az uzdiak csatlakoztak hozzájuk.

Szöcsény.

Ezen név a magyarban többféle változatban fellelhető. Ez lehet egyes tájszólásnak vagy családi elágazásnak az eredménye. Szécseny, Szöcsény, Szécsány nevek, kiinduló pontjukban a kínai „Sze-csü-en” tartomány nevében találkoznak össze.

Már említve lett, hogy a turáni szittyá népek telepei leggyakrabban vezéreik, törzsfőnökük, ezzel a családneveik után nyerték neveiket. így a honfoglaláskori telepek is nagyon sok családnevet rögzítettek meg. Somogy megyében is megtaláljuk a *Megy er*, *Kara (Kér)*, *Kürtös*, *Gyarmat* községekben a magyar törzsnevek egynéhányának nyomát. De

vissza került a honfoglalókkal néhány régi híres hun név is, mint *Csaba*, talán *Attala* is. *Bors* is egy hun vitéz volt, Bunger fia. *Bogát*. Bár némileg hozzá hasonló nevet az ókor telepei között is fel lehet lelteni, de a honfoglaló magyarok *Bogát* nevű vezérét is a Balaton vidékére telepíti egyik-másik régi írás. Ezek egyikebe aztán egy kis hiba is csúszott bele, mert *Bogátot* tartja a híres *Vérbulcs* atyjának, holott az *Kál* volt, aki ugyancsak a Balaton vidékén telepedett meg. A Balatonnak azonban szintén két oldala lévén, *Kál* a zalai oldalon foglalta el a róla elnevezéseikben mai napon is megmaradt bortermelő *Kálla* helységeket.

Koppány és Kupavárvölgy.

A leghíresebb régi történelmi alakja Somogyvármegyének *Kupa* vezér: megtestesült jelképe a férfias makacsságnak, az ősi hagyományok egy megtörhetlen védelmezőjének. *Koppány* vezér (*Kupa*) tanyája felső Somogy volt, ott, ahol legtöbb nyoma maradt vissza neve mellett a pogány kor jelképeinek. Ő áldozott utoljára a *Hadúr*nak, de az áldozat füstje ekkor már nem tört az egekbe, megtörve verődött vissza a keresztről, mit első szent királyunk bajnokai emeltek a magasba.

Honfoglaló nemzetségek és családok neveire vallanak Somogy megyének nagyon sok helynevei, mint *Vörs, Zádor, Som, Ság, Láirány, Marcal, Kapoly, Sámson* (ennek nyoma van az ó-szittyá nemzetségek között is Sumsun néven), *Déd, Vid, Sávoly, Dencs, Főnyed, Tikos, Hol Iád, Gadány, Csege, Gárdony* stb.

Jut. (Jutom, Juta, Veszprémben Jutás.) Árpádnak egyik fia nevét viseli, tehát fejedelmi birtok volt.

Fájsz. Ezen néven Jutásnak fia (Árpád unokája), aki a fejedelmi trónra került (Konsztantin szerint) *Tevd* (más formában Tebele), szintén unokája Árpádnak (Tarkas fia).

Tapsony a legelfogadhatóbb alakban örököltette meg Taks vagy Taksony fejedelmünk nevét.

Jellemző, hogy a kozárövön alul (vagyis kívül) nem találunk a honfoglalás korára emlékeztető telepet, mert például *Babócsa*, mint ugyanolyan nevű nemzetség birtoka Lábod vidékével együtt, már későbbi, Szent István kora utáni keletű. Az is lehetséges, hogy őskori telepnev és ezen telep adta annak a nemzetségnek e nevet, amelyik Gizella első királynénk bajor kíséretének egyikétől, Tiboldus de Tanbergtől származott.

Ö T Ö D I K R É S Z

Zákány- családok.

Elszórtan a vármegyében a Zákány nevű, vagy akár a Csákány névre hallgató családok, mindkettő egy töről fakadt rokon-nemzetségek ivadékai, neveikben fentartották annak a nagy népcsaládnak emlékét, amelyik már Kr. sz. előtti időben a Balaton alsó csúcsától kezdve, le egészen a Drávaig tanyázott. Ezeket a népet is, úgy, mint rendszerint minden más népet, egy magasabb tökélyre emelt foglalkozása tett híressé. A régi latin írók is ezen az alapon foglalkoznak velük, mint akik abban az ókorban Rómát látták el besózott serteshússal.

A sertéstenyésztés volt tehát az ő különleges foglalkozásuk, az ő nagy művészetük, az

ő kiváló tulajdonságuk, olyannyira, hogy az akkori közlekedési eszközök mellett azt a távoli piacot, a világkereskedelem akkori központját, Rómát voltak képesek ellátni ilyen kényes cikkel.

Ha elgondolkodunk azon az állapoton, hogy a sertések, dacára a Zákányok már kétezer éven felüli szelidítési kísérleteinek, még mindig, manapság is annyi sok vad természetet rejtenek magukban, úgy elismerésünk mellett az ókori Zákányok e kifejlesztett foglalkozását bámulatra méltónak nevezhetjük. — Nálunk, Somogy megyében talán minden ember ismeri ezen állat tenyésztésének különös csínyját-bínját, de sehol az egész országban, de talán sehol egész nagy darab földrészen, nem maradt úgy meg még történelmi nyomaiban is a sertésnevelésnek, az ősi Zákányok ezen tudományának látható nyoma, mint éppen Somogyvármegyébetu

A honfoglaló magyarok feltétlen így találták a vármegyét régi népeivel, köztük a Zákány- és Csákány-nemzetségeket, a sertésnevelésüknek virágzó kifejlődésében. Sőt, hogy ennek bizonyos hatása is volt a honfoglaló magyarokra, annak világos nyomait a történelem is igazolja.

Mindenekelőtt azonban jó lenne tisztába jönni azzal, hogy a honfoglaló magyarok ván-

dorlásuk alatt, vagy azelőtt milyen viszonyban állhattak a sertéstenyésztéssel, — megfelel-e a valóságnak, a történelmi hűségnek az a nagy disznó-csorda, ami a „Honfoglalás” körképén is látható?

Ázsia óriási nagy területeiben sehol sem mutat fel csak egy érdekes pontot is, ahol a sertéstenyésztésnek valami virító közponjta fejlődött volna ki, mert ehhez mérsékelt éghajlatú makkos erdők létezése szükségeltetik elsősorban, tekintettel, hogy a jelenlegi tenyésztési módszer, mely a makkot szemessel váltotta fel, csak újabb idők vívmánya. Az egyetlen Kína az, amelyik sertéseivel úgy, ahogy megemléítésre méltó, az ott tenyésztett fajok után meg is lehetne állapítani, hogy ősi eredetű-e vagy már amerikai ismeretség eredménye. Azt is fel lehet hozni, hogy talán az Ázsiában elterjedt Mohamed-vallás fejlesztette volna vissza ezen gazdasági ágat, de akkor ott is csak úgy kellett volna lennie, mint itt Szerbiában, ahol elég hosszú ideig élt a török a nyakukon népeivel, még sem pusztult ki a Zákányoktól eltanult mesterség.

Azért nem merném egészen tagadásba venni, hogy a magyar népek ázsiai tartózkodásuk

idején éppenséggel nem is ismerték a sertést, de amilyen erős nyomokat hagyott mindenütt, mint híres lovasnép, a lótenyésztésnek közkedveltsége, úgy a szarvasmarhának, a „tinónak” nagy szerepe (különösen a hun fajú magyaroknál), — amelyik majdcsaknem mint értékegyiség a százasbankónak játszotta szerepét; ezek a nemes fajok, amelyiktől nem vált meg e nép soha és vándorlási küzdelmeiben is magával hozta, továbbá, hogy Magyarország földjét aszerint bírálta el, lesz-e jó legelője „lovának és marhájának”, ezekkel szemben a sertésre nézve csak mély hallgatással találkozunk.

Hogy a juhászat is miért vitt a régi magyar népeknél nagyon is *másodrangú* szerepet, arra még később rátérünk.

De ha ismerték is a magyarok Ázsiában a sertés-tenyésztést, még mindig lehetne arról beszélni, hogy ezen vad természetű állat alkalmasan tudott-e beleilleszkedni, minden *makkos erdő* hijjával, egy vándorló népnek mozgékony-ságába, bármily lassúsággal történt is az. A magyaroknak az Orosz-síkon történt tanyázása, a kozárokkal kötött tartós barátsága erős nyomokat hagyott a szarvasmarha tenyésztése körül, de sertésről itt éppen nem lehet szó, mert

a kozár népek akkortáiban éppen olyan két vallás között vetélkedtek, amelyikének mind-egyike megveti a sertéshúst.

Fölteszem, hogy a magyarok a sertés-tenyésztésnek minden bővebb ismerete nélkül telepedtek be hazánkba, mert csak ilyen alapon lehet megérteni azt a különös tünetet, hogy a honfoglaláskor alapított magyar telepek Somogy megyében, talán az egyetlen *Jut* (és az örvidék) kivételével, amelyik különben is Veszprém megye szélére esik és gazdaságilag is Jutáshoz tartozhatott, (akkor még nem létezett megyebeosztás), majd csaknem *mind* a jelenlegi marcalii járásban fekszik, mintegy a *Csákány ősi-telep köré csoportosulva* Hogy miért nem találunk ilyen honfoglalás korára valló telepeket Zákány körül is, annak a kozáröv volt az oka, mely jóidéig elzárta tőle a betelepülő magyarságot. Ebben látom a zákányok sertés-tenyésztésének hatását, még pedig vonzó hatását a honfoglaló családokra és azok népeire. Egyben ennek is tulajdoníthatjuk, hogy a betelepülő magyarság Somogy megyének felső felében, ha mindjárt ezen terület belül is esett a kozárövön, nagyon kevés hatással volt annak ősi telepeire, csupán csak a marcalii járásban vál-

totta fel az ott lévő telepeket a honfoglalás korának jellegével.

Jut tulajdonképpen, mint mondva lett, csak szélső pusztája volt a veszprémi fejedelmi birtokoknak, de Árpád unokája, Fájpsz már szerzett, ha megkésve is, birtokot Csákány körletének szélén. Árpád-kori fejedelmeinknek és királyainknak kellett is, hogy itt birtokaik legyenek, mert meg van írva, hogy a király asztalát míg a zalamegyei Kálla községek látták el borral, addig Somogy megye a sertéseket szállította a fejedelmi konyha számára. Ezt az utóbbi kitévelt sehogy sem tudom egyébként beilleszteni a történelembe, másként, minthogy a király asztalára, a somogy megyei királyi birtokokon nagyban tenyésztett állomány szolgáltatta a szükséges sertéseket, mert sertésadó alakjában azt szedni nem lehetett, hisz a fejedelmek és királyok jövedelmét már akkor is törvény szabályozta, amelyik a csikó-tizedet juttatta számára.

De negyedik Bélát is, a tatárok előli menekülésekor, nem az ő sertésadó szedői kísérték végig a vármegyén, hanem a „királyi kanászok”.

A többi aztán világos: ahol egy királyi fegyveres kísérethez elegendő kanász áll rendelkezésre, ott nagyon sok sertésnek is kell lenni, mint ki-

rályi tulajdon, ez pedig nagy terjedelmű királyi birtokokat követel.

Az pedig, hogy a sertéstenyésztés annyira a helyhez, éppen Somogy megyéhez volt kötve, annak egyik oka a zákány népek itt létező ősi telepeiben rejlik, a másik a talajviszonyokban. Rég elhalt öregek beszélték, akik a múlt század elején gyakran tették meg az utat kocsin Zalából Pécsre, hogy amint átlépték Keszthely alatt a Kis-Balaton hídjai, nemsokára egy erdőségbe jutottak, amelyiknek csak akkor szakadt vége, ha valami nagyobb községhez értek; az erdő kísérte őket fél vármegyén keresztül és útközben nem igen találkoztak másokkal, mint vad tekintetű kanászokkal, akár Szigetvárnak vették útjukat, akár Kaposvárnak (ahol a hossza földszintes nádfedelel megyeháza előtt kint állt az utcára a deres).

Finta-csalódok.

Már említve lett, hogy a pánd nemzet egy nagy törzse, vagy nemzetsége, akiket ókori írók is szerepeltetnek „Azalai” néven, Aszaló község nevében, úgy e helynek lakóiban is, fentartotta ősrégi származásának emlékét.

E népek is körülbelül már Mátyás király

idejében megünnepelhatték volna betelepedésüknek legalább is második milleniumát.

Mint a nagy finn népcsaládokhoz tartozók, ezt a kapcsolatot is világosan jelzik a köztük elterjedt „Finta” családnévvel. A magyar nyelv a finn kifejezésben sem tűrte meg ezen egytagú szónál nehezen alkalmazható és elengedhetetlen hangsúlyozás körülményeit, így lett belőle „finta”; ily alakban teljesen megfelel nyelvünk ütemének. De van még egy elvitázhatatlanul nagyon érdekes nyoma annak, hogy az aszalai nemzetség a finn népekhez tartozott.

A jelenlegi finn nemzet társaságában ott találjuk a lapp-okat is. Ezek a lapp népek ugyanazon szerepre voltak a lovas és hadakozó finn népek mellett kijelölve, mint a többi szittya népek, akik szintén hadviselő népek lévén, társaságában mindig fellelhetjük a szittya oláhokat. De ezen lappokat, úgy fajilag, mint eredetük és származásukat illetőleg nem is tartom más népeknek, mint amilyenek a szittya oláhok voltak, hiszen nevük is a legrégibb szumir alakban egy és ugyanaz.

Az oláhok neve u-lap (vagy u-lab), a lappoké egyszerűen az „u” elhagyásával „lap”

Ezen kitételek: u — pásztort és lap — legelőt jelentett a szumir nyelvben.

Kijelölt szerepük is mindenik esetben a pásztorkodás volt, mint nevük is mutatja, de egyéb foglalkozásra akkoriban, alig is lehettek alkalmasak, ezen faji sajátság még sok helyen kiüt rajtuk.

Az aszalai finta népek körletében megtaláljuk itt Somogyban a hozzá tartozó pásztor lapp telepet: La/?£7-pusztának helyrajzi nevében. Természetesen a magyar nyelvjárás ezzel az egytagú szóval is úgy bánt el, mint a finn szóval és lett belőle „Lapa”.

Az aszalai népeknek is van egy jellemző fő foglalkozása, mit *ősidők* óta űznek és ez a lótenyésztés. Dacára annak, hogy a honfoglaló magyarság, mint lovasnép versenyre kelhetett az aszalai őslakókkal, de eze'ceí túlszárnyalni, vagy leszorítani e téren solidem sikerült. Sokkal élelmesebb nép, hogysen a vezető szerepet ezen velük egybeforrt, kedvelt foglalkozásukkal, egész a jelen korig, mai napig egyszer is kieresztették volna kezeik közül.

Kitűnő lóismerők, lószakértők, akik eljártak futtatásokra, ahol a parasztversenyekben az első díjakra lehet mondani sokáig versenyen kívül

álltak. Akárhányszor csak a szenvedélyük vitte oda őket, mert gazdaságilag alig fizetődött ki. Tudok egy esetet, amikor az öreg Fintát ifjabb családtagjai leszavazták a lóversenyen való részvételtől, gazdasági okokból és erre az öreg közel 70 éve dacára éjnek idején megszökött paripáján, hogy részt vehessen a soproni futtatáson.

A népfajok sajátságai, hajlamai mint veleszületett tulajdonságok, ezredéveken keresztül megtartják elpusztíthatlan szívósságukat. A finta népek, akik életrevalóságukat már az ókorban is bemutatták a Földközi-tengeren, Phöníciában és Karthágóban, az akkori időkről is hagytak maguk után érdekes nyomokat lótenyésztési hajlamaikra vonatkozólag.

Meg van írva, hogy Egyiptomot, a régi világban a főniciek látták el lovakkal. Ebben az időben az akkori gazdag és világszerepet vivő Egyiptommal nagy forgalom fejlődött ki. E forgalom lebonyolítására egyetlen összekötő út Palesztinán vezetett keresztül. Palesztinát érintve, az országon keresztül a szabad átvonulást csak bizonyos vámösszegnek lefizetése ellenében engedélyezték, amit a lovak után darabonként szedtek. Megtörtént egyszer, hogy Salamon király gondolván egyet és egyszerűen fegyverrel

lezáratta ezen egyetlen összekötő utat, amely Egyiptomba vezetett. A bölcs király az eredményben nem is csalódott, mert ezen művelettel Phóniciában a felgyülemlett lóanyag ára tetemesen visszaesett, míg Egyiptomban az „áruhiány” oly magasra felszöktette a ló árát, hogy bölcs Salamon, aki most már mint egyedüli vevő jelent meg a föniciék piacán, a potomáron összevásárolt lovakat, busás pénzért sózta az egyiptusiak nyakára. Nagyszerű üzlet! De azért azt hiszem, hogy mégse tisztán csak ezzel érdemelte ki a „bölcs” melléknevet, mert ezen tulajdonsága ilyen alakban már mégsem lehetett a jóságos Isten ajándéka.

Amellett ez a kis történet a népek sajtáságainak és hajlamainak szívósságát is segíti igazolni.

A lótenyésztő finta népek, akik mint a szanszkrit körletből való pándok, ajándékozhatták meg nyelvünket ezzel a kifejezéssel is: „gyi” ami szanszkrit nyelven (gyi-la) megindulni vagy megindítani értelemmel bír.

Bellai-családok.

Somogy megyének Zselic vidéke a szittyaiak őskori telepeit mutatja. Ezek a dákok törzsekkel együtt vándoroltak be abban az idő-

ben, amikor Dáciát, a Havasalföldet, de majdnem a Balkán nagyrészét ellepték.

Helynevekben, hogy oly kevés nyomot hagytak hátra, az már meg lett indokolva, de ezen községek, mint Pat, Patca, Patosfa, Patalom nevében világosan jelzik ókori alapítását, amennyiben ezen kifejezés: „*pat*”, vagy „*bat*” szumir nyelven nem jelent egyebet, mint „*elkerített lakást*”.

Sokkal szabatosabban jelzik ezen összekötő kapcsolatot Zselicnek népei a szittyai oláhokkal, gyakori családneveikkel, mint „*Bellai*”, amelyik még eredetibb formájában „*Vellai*” alakban is feltalálható szórványosan azon a vidéken.

A „*Vellai*” családnév a szittyai-oláhok nevét jelzi, ahogy őket a dákok rokon-népek hívták.

Ptolemaeus jegyezte fel a hispániai gót nemzethez csatlakozó oláhok telepét „*Veluha*” néven, ugyanott „*Civitas Vellaiorum*”, ahol ma is „*Vellay*” város áll. De ezt Ptolemaeus nélkül is ki lehet találni, mert a mai magyar oláh elnevezést más nemzeteknél más tájszó-lással megtaláljuk egész lépcsőzetesen:

Oláh — jelenlegi magyar neve.

Ulah) régi szittyai népeknél, melyek be-
Vlach) vándorlása Oroszország felől történt.

Walach — germán népeknél.

Fellach Afrikában, Kisázsia felől történt
bevándorlóknál.

Vellaj) kisázsiai dák bevándorlók és az
Vellai iráni kivándorlóknál.

Bellai) elmagyarosodott régi dák neve a
Zselicben.

A „v” hangzó felcserélése „b” hangra nagyon gyakori az ókori neveknél (vask — bask).

Magában a Zselic hol dombos, hol erdős lankás vidékével szinte megkívánja, hogy oda pásztor-népek telepedjenek le. Természetesen a jelenlegi gazdasági kezelés már rég eltüntette annak ókori, de még a honfoglaláskori jellegét. Népei is erőteljes kiváló faj, amelyik már az ősidőben megvált a kezdetleges pásztorélettől és így levetette magáról azt a jelleget réges-régen, amit az örökös pásztorokodás lomha életmódja nyomott volt reá és amelyik magyar szótárunkat az „*ólalkodás*”, vagy a lapp pásztorok jellegéből kifolyólag a „*lappangás*”, „*lapulás*” kifejezésekkel megajándékozta.

Ha összegezzük a régi népek foglalkozásait, úgy az állattenyésztés körül is, akkor világos képen áll előttünk, hogy azt csak úgy egyszerűen odavetni, hogy a honfoglaló magyarok

Ázsiában halászattal, vadászattal és pásztorkodással foglalkoztak volna, már mégsem lehet. Eltekintve attól, hogy különben sem voltak a magyarok egészen egyöntetű népek, de például a halászatnak, mint foglalkozásnak nincsen semmi helye, mert ahol víz és hal volt, ott minden nép halászott, baromfit is nevelt, azért az mégsem foglalkozás. A vadászatnak azoknál a magyar népeknél, amelyek Szibéria prémes állataihoz hozzáfértek, inkább van helye, mert ez mint kereskedelmi cikk már az ókorban szerepelt. A pásztorkodás azonban egyetlen szittyia nemzetnek sem volt a szokása, amelyik hadviselő képességgel bírt. Elkezdve a legegységibb népvándorlástól egészen a magyarok bejöveteléig, ahol csak szittyia népek ókori letelepedése nyomot hagyott hátra, Japántól Spanyolországig, vagy le Afrikába, mindenütt ott maradt a nyoma a hozzájuk csatlakozó oláhoknak, akik egymagukban vándorlásra képtelenek lévén, erős nemzeteket nyomon követtek, mint azoknak pásztora. Árpádnak népei is elszórtan az egész országban „Oláh” elnevezésű falvakkal tarkálták telepeiket.

Milyen viszonyban voltak a hadakozó szittyia népek az ő pásztornépeikkel, annak történelmi

nyoma nincsen, de némely helyzetből következtetni lehet, hogy emezek teljesen szabadok voltak és pásztorkodásukkal csere-kereskedés alapján tartották fent magukat azokkal a népcsaládokkal, amelyekhez csatlakoztak.

A régi magyarok foglalkozása egész általánosságban a lótenyésztés volt és még különösen a hun-török fajoknál, akik a magyarokkal egyek lettek, a marhatenyésztés állítható be főfoglalkozás gyanánt. (Példa rá a székelység.)

Talán egy kis összefüggés is érzik ki a már említett hun-török elemek vezető szerepe, továbbá Szt. Istvánnak törvényeiben szereplő váltságdíjak és egyéb teljesítmények kiszabása között, mert ezen díjak mind a „tinó” értékegységének alapjára vannak fektetve, tehát (mint értékemelő) kedvező a hun-török fajok marhatenyésztésére.

Taj-családok.

A legérdekesebb néprétege Somogy vármegyének a *dák ivadékok*, főleg azért, mert közép Somogynak e nagy terjedelmű dák telep központja felé eső falvakban egész tisztán maradtak fenn, megőrizve sajátságait, jellegüket, típusukat, sőt viseletük, ruházódásuk különlegességeivel már közfeltűnést is keltettek országszerte.

Ezen dák népeknek bevándorlása az előbb letárgyalt rokon szittyá oláhok társaságában történt, de köztük volt még a besenyők és sárdiak neves törzsének egy-egy kis töredéke, legalább ezek nyomokat hagylak hátra.

Saját magukat ezen dák népek „*taj*” (nem táj) néven nevezték és e nevet megőrizték, fentartották családi neveikben, sőt ők voltak az egyedüliek itt e megyében, akik egy borongós halvány sejtelemmel bírtak, hogy ezen Taj név nemcsak egyes családoknak tulajdona, hanem ez az ő nagy nemzetségüket is jelzi.

Vannak közöttük, mint rendesen mindenütt, teljesen egy és ugyanazon nevű polgárok, ez esetben az egyik a „*taj*” nevet veszi még fel melléknév gyanánt, természetesen az, amelyik rokonságában közelebb áll a Taj nevű családokhoz. E mellett tudatában van annak, hogy e melléknévvel jelzi egy nemzetséghez tartozandóságát. Ennek nyomára a köztük nagyon elterjedt és szereplő „*Kistáj*” családnév vezetett, amely név már évtizedekkel ezelőtt érdekességével felkeltette figyelmemet és ennek lassú kinyomozását, értelmének megfejtését mindig szemmel tartottam.

Ha valaki néprajzi tanulmányozás céljából

ellátogat Somogy megyébe, az megelégszik azzal, ha elkerül *Csököly* községbe, amelyik már közismert névre tett szert, a vármegyének az országos kiállításon rendezett „Csökölyi háza” révén. Talál is ott bőven anyagot, a kivarrott házi szövések gyönyörű választékában, a női, sőt még a férfiviseletek különlegességeiben. Mindezekben fentmaradt e népfaj ízlése és meg fog maradni mindaddig, amíg e népek ruházata az alapanyagoktól kezdve házilag készül, amíg ők mindent sajátkezűleg állítanak elő, maguk szönek, fonnak, varrnak, de nem a divatlapok után, sőt még a szomszéd falvak viseletére sem tekintenek, addig majd csak belevarrják, bele szövik saját egyéniségük lelkületét, felfogását. Csakhogy ma már ennek is kezdik meghuzogatni a lélekharangját, mert hogy ilyesmi megmaradjon, ahhoz első sorban bizonyos szegénység szükséges, amelyik a népeket nagy szorgalomra, szerény egyszerűségre szorítja.

Hogy eddig is megmaradt ez a sok szép remeke a házimunkának, azt annak a sivár területnek köszönhetjük, amelyen ezen derék taj népek annyi ezerévet páratlan, kitartó természetükkel átéltek.

Legelőször a régi férfiviselet pusztul ki,

mert a férfi kezdi meg rendes magyar szokás szerint, hogy országos vásárokon öltözködik fel. Már pedig a vásározó „magyar szabók” nem tekintenek egyes vidékek ízlésére és az az országos magyar divat is kezd nagyon amerikai elbánásban részesülni.

A nők viselete, az már sokkal szívósabb és nem is fog oly egykönnyen eltűnni, különösen élemedettebb korú csökölyi asszonyok viselete ezredévek hagyományának bélyegét hordja magán. Saját szövésű fehér vászonból áll ki minden, ami rajta van, olyanforma összbenyomást kelt, mint egy pusztai arabs asszony. A fehér szint ő maga, régi hagyománya szerint a gyász színének tartja, mint ami őt, az idősebbet már megilleti. Ezt a hagyományt ugyanilyen dák népek egész Kínában általános nézetté emelték.

A honfoglaló magyarság ezen dák népektől vehette át, amelyek egyébként elszórtan az ország nagyon sok helyén, különösen Erdélyben is tanyáztak azt a közismert kifejezést az asszonyokra vonatkozólag, hogy „*fehérnép*”. Aki megnéz egy csökölyi asszonyt, az nem is hívhatja őket másként. A fiatalok ruháinak díszítése nagyon gyengéd, finom (akár a kalotaszegi), részletei mutatják, hogy sejtelmük sincsen a

magyar tulipán dísznek pompájáról, mi a honfoglalókkal került hazánkba.

A taj népek általánosságban jeliemre nézve is kiválók, el lehet mondani róluk, hogy talpig becsületesek, sőt ebben a tekintetben közel járnak a .nazarénusokhoz, mert becsületességüknek igazán a tiszta lelkiismeret az alapja, nem pedig esetleg holmi tanúnak a jelenléte, vagy jelen nem léte. Típusában, amit legérdekesebben Kisbajom, Rinyakovácsi, Gige tüntet fel, erős zömök természetűek, barnás szőkék, pirosas fehér acbőrűek, különösen kiálló arccsontok, még az öregebbeknél sem engedik meg a ráncképződést, így megtartják üde, kellemes benyomásukat. A csökölyiek átlag magasabbak, ellenben Nagybajom, Böhönye vidékbelieknek a haja színe jóval sötétebb árnyalatú.

Ennek a fajnak különös elütő jellege a többi somogyi néptől, továbbá az a nagy elszigeteltségük, ami annyi ezredéven át megőrizte fajuk tisztaságát, egy némely községben, más tekintetből némileg hátrányos visszahatást kelt. De meglehet, hogy ez faji tulajdonság, amit nem lehet a vérkeveredés hiányára róni, hogy a különben szelídségre hajló arckinyomatot gyakran lesúlyesztí egész az együgyűségig. De ez

csak látszólagos, mert aki közelebb foglalkozik velük, az tapasztalni fogja azt a természetes észjárást, ami őket éppen jellemzi, talán ebben is elütnek a többi népektől. Így aztán egészen igaztalanul Szenna majdcsaknem a veszprémmegyei híres Rátót sorsára jutott. De még nyelvünkben is hagyott vissza egy érdekes nyomot, melynek eredete összefüggésben látszik lenni, az említettekkel; és pedig ezen szójárás: „*tajtűsz*”, ami annyiból érdekes, hogy ugyanez Erdélyben így hangzik: „*tohó*”. Az összefüggés később kiviláglik.

Sok idő kell ahhoz, amíg egy nép jellemét ki lehet tanulmányozni és akkor is, ha már érezzük annak a tudatát, még nehezebb azt hűen, érthetően visszaadni. A taj népek nagyjában egy sajátságot mutatnak, mintha egész lényükben valami szélsőségben fejlődnének nagygyá.

Ahogy az átlaga, becsületességének gyakran kápráztató példáját adja, addig, ha akad elvértve közöttük egy sehonnai, azt aztán már elcsípni majdcsaknem lehetetlen. Az a jámbor szelídség, ami lényének kinyomata, ha igazát sértve érzi, egyszerre egy tomboló erővé változik, mi vakon tör ki belőle. Jelieméről legjobban az a régi

huszár-történet adhat példát; talán éppen ebből a vidékből kerültek ki azok a legények, aztán Rostás nevű család is nagyon sok van közöttük. Amikor lent Krajnában előörsön járt kettő, ahogy hirtelen elibük fordul egy század francia gyalogos; Rostás visszaküldte társát híradással, maga pedig nekivágtatott, megtámadott egy egész századot. (Most újították porladó emlékoszlopát a helyszínén.)

A somogymegyei dák ivadékokat, mondjuk inkább taj nemzetségbelieket legjobban igazolják az Ázsiában használatos nevek, melyekkel a dák népeket illetik.

Már Xenofon is úgy emlékezik meg róluk, mint taokh-taochi, ezzel szemben Kínában tao-csi, Japánban „*tahi*” vagy „*tói*” a neve. Afganisztánban manap is mintegy milliányi „tajak” nép lakik, De kétannyian vannak Siámban „*tahi*” és „*tái*” néven.

A perzsák között, hol legtöbben élnek, *Jáji*” a nevük, mindez körülbelül megfelel a somogyi Taj családneveknek.

Gál-családok.

Szalacska-hegytetőn a földből kiforgatott régi tárgyak egész történeteket mesélnek el az ősidők lakóiról.

Néhány ezer évnek kultúrája volt a föld rétegeiben eltárolva, különféle mélységekben, más-más helyen és rétegekben. Elregélik azt a nagy életküzdelmet, amit az őslakók vívtak, a mikor az első letört faágra felszíjazták a kőkalapácsot, fegyvernek is, szerszámnak is. Elregélik, miként törtek rájuk idegen, hódító népek, melyeket csak a kapzsiság hozott é tájra, az ő nyakukra.

Világos képben fekszik előttünk, miként szakadt meg egyszerre az ő magas színvonalra felküzdött kultúrájuk, miként lett egy csapásra semmivé minden, a mit ők ezredéveken keresztül ápoltak, fejlesztettek.

Egy idegen népnek ellenálhatlan szervezete és fegyvere, az akkori idők „modern vívmánya” üterében vágja keresztül egy békés népnek kenyeretadó eszközeit, visszasülyeszti őket a kezdet borzalmaiba, vagy nagy kegyesen megalkuszik velük az ő áldást hozó magasabb kultúrájának alamizsnaszerű morzsáira, egy nyomasztó szolgaság ellenértéke fejében.

Ott találjuk Szálacska körül a legkezdetleesebb „kőkorszakbeli” és a lassacskán tért hódító „bronz korszaknak” ősrégi síremlékeit, a kunhalmokat (Kurgán) szépen sorakozva a hegylejtőn, mintha csak egy óriási fűrész feküd-

nék előttünk fogaival fölfelé. Ezek a kunhalmok elvezetnek bériünket, mint valami útjelzők, nagyon távol messzeségbe, az alföldön keresztül, a hegyeken keresztül, a Fekete-tenger mellé-kére; az orosz síkon át be Ázsiának mélyére. Ezek voltak az őskori szittyá óriások legelső vándorlépéseinek nyomai.

Szalacska-hegynek közvetlen környékén a kunhalmoknak olyan sokasága jelzi e területnek alkalmas voltát az Ősember megtelepedésére, mint talán sehol. Szálerdős, dombos vidék, amely felett maga Szalacska-hegy, kimagasló meredek koronájával, mintegy uralkodni látszik e vidéken, egészen az ókori ember védelmére alkotva, mellyel mintha segíteni és pótolni akarná azokat a kezdetleges eszközöket, amilyenekkel a létfenntartásért küzdenek.

A hegytetőnek lapos koronája, nagyterjedelmű egyenes fensík, ma szőlőkertek, talaja nekivaló könnyű, hisz ezredéveken át túrta, gyúrta azokat emberi kéz. Őskori cserépedények törmelékei, hamurétegek hevernek közte, nem nagy mélységben, mint biztos jelei az őseember tanyájának. Benne nagyméretű csonthulladékok, néhány megkövülésnek indult ősökör-koponya, rajta szarvainak belső tövei olyan átmérettél,

hogy két kézzel lehet csak átmarkolni. Szarvasagancs-darabok nagy mennyiségben és mert ez rendesen ott szokott lenni, mindenütt az ősnépek hátrahagyott hamurétegeiben, ezt az állatot, már-már a régiek háziállatának tekintik. Nem messze északra Szalacskától a Kapósvölgye húzódik, benne folyó, akkoriban szélesen elterülő mocsaraival, ami jó és biztos védelem, meg talán akadt benne olykor hal vagy esik.

Minden jel arra mutat, hogy Szalacska egy nagy területnek központjává fejlődött ki, ahol összetömörültek, elszaporodtak a régi családok; lassacskán egy bizonyos társasélet fejlődött ki közöttük, ezt azután nyomon követi bizonyos rendszer, házi-ipar, munkafelosztás, aminek nyomába keli lépnie rögtön a cserekereskedésnek, — ezzel jár az egyes kezdetleges ősiparnak bizonyos irányú fejlődése. A fejlettebb ipar rögtön túlszárnyalja a fecskemódra élő apróbb telepeknek házi-iparát, mit a munkaelosztás hiánya fejlődésében megakaszt. A jobb iparcikkek nagy vidéket vonzanak az ilyen központokhoz, ahol az eredményes munka szorgalmat csepegtet bele az emberekbe.

Nagy vidék feleslege szívódik fel az ilyen

központokban, lakói gazdagodnak, ezzel a társasélet is lépésről-lépésre kifejlődik, a vagyoni előkelőség szerepet kezd játszani: egyeseknek nagyobb tekintélyt ad és ez így megy tovább, amíg valami fejedelemféle uralmat nem alapít, maga alá szedvén azt az egész vidéket, amelyik évszázadokon át önként hordja oda zsírját, csak azért, hogy ezután már azt törvényesen bekövetelhessék.

Ekkor már aztán a kunhalmok sem egyformák, egyike akkora, hogy akár már egy külön név is megilletné a hegyek között, a másik meg már csak alig nagyobb egy jókora vakondtúrásnál, amit a szántógyerekek rugdosnak széjjel útjukból csizmájuk patkós sarkával.

Lassacskán egész városias jelleget ölt a szalacsikai őstelep. Odaköltöznek az erdőirtó, házépítő alacsok, a munka lassan megy, a szerszámok kezdetlegesek, míg egy terebélyes tölgyfát kimunkálnak, ahhoz sok idő kell. A szerszámokat a szalacsikai iparosok állítják elő, talán innét eredt az ismeretség az alács népekkel már előbbről. Még került ki a föld alól néhány fűrész és faragó szerszám, de annál több vaskapocs, amellyel az egyes tölgy gerendákat rótták össze a ház falához.

Körülbelül erről az időről úgy a 6-ik-5-ik századról Kr. e. már nemcsak a kunhalmok, és a hátrahagyott régi tárgyak tesznek vallo mást e népekről, hanem görög írások is, amelyekben ezek őket kelta galloknak nevezik. De nevezzük mi rendes magyar nyelven igaloknak, vagy inkább miként ők magukat hívták, gáloknak; ez a név maradt meg végérvényesen közöttük a mai napon is. Ezen gál népek kereskedelmi vonala Görögország irányában vezetett, de leginkább Makedoniába, ott talált magának összeköttetést. Megismerkedett a *pénzzel*, a mi a cserekereskedést apránként kiszorította. Abban a régi világban a kereskedelmi forgalom oly távoli országokkal nem csuda ha nehézkes léptekkel bonyolódott le, — a pénz tehát nagyon szűkiben lehetett közöttük (ezt a régi kelta örökséget csak a háború pusztította el.) Alig telt el pár század, már maguk is kezdtek pénzt verni, még pedig ezüstből a makedón pénzek kezdetleges utánzatával.

A pénzverő tönkök is megkerültek Szalacs-kán sok minden hozzá tartozó vasszerszámmal.

Mily hatalmas teleppé fejlődött idővel Szalacska, abból a nagytömegű cserép-törmelékből, ami a szőlőhegyet megtöltötte, továbbá a gabona-

örülő kövek sokasága, a szövőszékhez tartozó égetett agyag-nehezékek nagymennyisége mutatta, de feltehetjük azt is, hogy az a sok szövőszék még a kereskedelem számára is dolgozhatott. Vasiparuk kiváló fejlettséget árul el, egyes szerszámaik, pl. egy előkerült nagy kovácsülő, lényegében nem is különbözik a jelenben használttól, ellátva lapos és gömbölyű szarvval, egyik oldalán a szükséges derékszög alatti éllel.

Úgy vagyunk vele, mint a legmodernebb fonógéppel, melyet ha mindjárt villanyerő hajt is, azért a fonalat csak az a villa alakú lyukgatott géprész sodorja, a melyik Didó rokkáján is pörgött, mit büszkén veretett bronzérmeire. (Nem hiába a „pun” név is azt jelenti, a mit a magyar „fon”).

Szalacskának kiváló vasiparához az anyagot Steierország hutáiból szállították. Nagybajom mellett a Kak nevű erdő egyik odvas tölgyfájából 21 darab ilyen vaspogácsa került elő, ami vegyelemzés szerint, Szalacskára volt szánva az ókorban. Ezen feldolgozás alá kerülő vaspogácsának akkoriban ugyanaz volt a rendeltetése, mint ma a hosszú szálú rúdvasnak.

Nagyon szép iparmunkák kerültek elő bronzból is. Vízfóraló üstök, fibulák öntőmintáikkal együtt. A bronzhoz szükséges ón gyakran hiányzott műhelyeikből, ilyenkor horgannyal helyet-

tesítették, a kész tárgyak ily esetekben nem mint bronz, hanem mint sárgaréz láttak napvilágot.

Így nézett ki Szálacska, a nagy iparváros, mielőtt a római légiók szét nem dúlták, fel nem égették. A föld alá került lassacskán, üszkös hamurétegbe, a gál népek elhamvasztott egész kultúrája, melyet a győztes büszke légiók, kik az akkori világ központjából, Rómából jöttek, megvetéssel engedtek kimúlni. Talán évszázadokra vetették vissza azt a szép fejlődésnek induit vasipart, amelyik előbb utóbb mégis csak kivívta magának méltó helyét a bronz tetemén.

A római őrhelyeket Szálacska fensíkjának a másik oldalán építették fel, nem a Kapós vize felőlin, ahol a gálok városa állt. A megkerült faragott jelzőtábla-alapkö egy legionárus székelyét hirdeti.

A gál népek lekerültek hatalmuk e fényes szinteréről, mit megvédelmezniük nem sikerült; a közös sírgödörben most is ott hever még jónéhány zsákra való kelta koponya. Mellette hosszan egy sor római sir.

A menekülő családok átgázoltak a folyón, és annak védelme alatt húzták meg magukat, annak berkeiben. Nagyberki és Mozdós közsé-

gek alakítása ebből indult ki. Délre Szalacskától „Mozsgó” község nagyon könnyen alakulhatott ugyanezen körülmények alatt. Megyénkben elterjedt „Mozs” családnév mintha e törzsnek nevét örökítette volna meg.

Pár század múlva a légiók uralmának is vége szakad, mikor a rokon hun népek megjelentek. A rómaiak is védelmezték Szalacskát, de előbb elásták kincseiket, jó mélyen eltüntették, mert ezeket még a hunok sem tudták kivájni. Ott volt együtt a hadipénztár, tekercesekbe göngyölített pár ezer billon (ez nem lehetett magántulajdon.) Az egyesek kincsei 3-400 darab ezüstpénz, továbbá arany és ezüst gyűrűk, köztük lábujjra valók is faragott ékkövekkel. Finom aranypillangós női nyaklánc, vésett ezüst övcsatok, női aranygombos bronzhajtúk.

Szétszórta a csata törmelékei, közte egy szép pajzsgomb Jupiter fejével. Utánna rom és pusztaság — ezeknek a harcosoknak már nem ázott senki sírgödöröt.

A gál népek azonban mindent átéltek, a római uralom nyomasztó századait, a felszabadító hunok rájuk nézve veszélytelen megjelenését. Iparuk ugyan teljesen megsemmisült,

de megmaradt még a másik, az ő igazi foglalkozásuk, a földművelés.

Még a régi időben iparos kezére adott és Szalacskán maradt ekevasak, melyek a faekének hasítókörmét tették szilárddá; kitűnő anyagú, méteres kaszák, sarlók és más egyéb eszközök hirdetik a gál népeknek nagyságát, mint a földművelés legősibb mestereiét.

A Szalacskáról leszorult Gálok igyekeztek ősi jogon visszaszerezni régi kedves tanyájukat és nem egy Gál nevű birtokosa van mai nap is még a szalacskai szőlőkerteknek.

Egy alkalommal egy Kállay büszkén vágta oda, arra a magas helyről jött kérdezősködésre, hogy „mióta lakik ezen a vidéken”? azt a választ: „800 év óta”. Mit szóljanak ilyen esetben a szalacskai Gálok?

Hova tűntek el a légiók, hova a hunok nagy hatalma, de a Gálok még mindig itt vannak. Tölgyeket sodor el a vihar, amelyik a fűszálnak ártani nem tud.

H A T O D I K R É S Z.

A somogy megyei kelta népek két különálló csoportra oszlottak. Az északi csoport a tolna megyei kelta népekkel volt kapcsolatban, ezeknek központja is Tolnamegyében volt, a hol ugyancsak magas fejlődésű kelta kultúrának jöttek nyomára.

A szekszárdi múzeum birtokában van egy ezüstpénz-öntő minta, ez jelzi az odavaló központi fejlődést.

Már rég feltűnt, hogy a Dombóvár melletti dombvidéken gyűjtött kelta régi tárgyak egészen más alakúak, mint a szalacsikaiak. Egy és ugyanazon célra szolgáló eszközök egészen más különálló fejlődési alapot mutattak ennél a két kelta népcsoportnál.

E régi feltevés most nyert igazolást, látván, hogy a déli kelta népcsoport, amelyiknek folyta-

tása Baranya területeire húzódott, egész önállóan fejlődött Szalacska központjkkal, ahol a pénz készítése is más volt, mint a tolnai, mert ezek nem öntötték, hanem úgy verték. Három pár verődúc került elő Szalacsckán.

Még egy feltevést kell felemlíteni, bár minden történelmi adat nélkül, ugyanis Görösgalnak elpusztulását, a melyik ősidőben nagy gáltelep lehetett. Ennek a telepnek szétbomlása, hogy mi okból és mikor történt, azt kinyomozni nem lehet, de összefüggésben állhat „Győr népe” keletkezésével, továbbá *Hatvan* községnek eltelése Gál családokkal, tekintettel arra, hogy ez a vidék mindenkép dák megszállást tüntet fel.

A pándok megszagatott területei e népeknek visszafejlődését, talán kiszorítását jelzi.

Ezen területek az ő uralmuk virágzásának idejében feltétlen összefüggő egészet képeztek.

Az a nagy fehérség, a mi az ősnépek telepei között különösen Csákány-telepnek körletében mutatkozik, a honfoglalást jelzi, mert ezen telepek, bár ősidőben is megvoltak nagyrészben, ma már a honfoglalás és az utána következő kornak jelét viselik.

A somogymegyei szittyá oláhok megtelepedési helye, az úgynevezett Zselic, nevében rejti régi eredetét. Erdélynek oláhlakta vidékein gyakori a „Zsil” helyrajzi név, mellyel völgyeket, patakokat szoktak jelölni. Ezen szónak a sumir „Zi” szócska, a mely kőzetet jelent, adta meg alapját. (A magyar szirt — szikla). E szerint Zsil-patak oly értelemmel bír, mint „hegyi-patak”. A somogymegyei Zsil hegyvidéknek, vagyis a Zselicnek tőszomszédságában lakó dákok, miként ők a gálokat is gálicsoknak (vagy gálicalakban is nyoma van Galícia tartomány nevében) nevezték, a Zsil hegyvidéket Zsilicnek hívták, melyből a jelenlegi „Zselic” származott.

Maguknak a dák népeknek, kik itt Somogyban a „Taj” névre hallgattak, még egy másik elnevezése is volt, amelyiknek nyomára ugyan csak a családi nevek vezetnek.

Ez az elnevezés nem más, mint „deák”. Amint már említve is lett, a nagyon régi görög jelzés is ehhez hasonló alakot mutat a „taok” szóban.

De tudjuk, hogy az avar nyelvjárás sem birta a hosszú magánhangzót kiejteni és azt két magánhangzóval pótolta, így lett a *dak*-ból *deák*. Ennek igazolására érdekes tünettel állunk

szemben, ugyanis a somogy megyei dák területben (leginkább Kadarkút és vidékén) elég sűrűn találunk „Deák” nevű családot, — de gyakori ez Erdélyben is azok között a dákivadékok között, akik jelenleg oláhok. Zalának nagy szülöttje tehát egyenes ágon dák volt, akiben e sok ezredévet itten átélt család oly tüneményesen múlt ki. (Slavóniában is gyakori a Delák és Deán családnév. De Somogyban a Gáloshoz hasonlóan sűrűn találkozunk *Dakos* családnévvel is).

A dák telepek között Sárd mellett van Vrácsík község (ma Újvárfalva), amelyik idegenszerűen hangzó neve miatt vesztette el ősrégi elnevezését, holott e név eredetének kikutatására nem éppen érdektelen, sőt magában páratlanul álló irányt nyújt, néhány e községben élő családnak ősrégi neve és pedig: „Vancsura”. Ezen név nem más, mint „Vandsura”, ami a régi szittya nyelven annyit jelentett: „Feketevend”.

Még valamit kell elmondanom, ami az aszalai finta népek kitűnő lóismerő tehetségét jellemzi. Egy lóvásár alkalmával, vidékünkbeli uraság keresett otthon lévő lovának egy „párját”. Talált is, szépet, megfelelőt. A lónak a gaz-

dája azonban nem lévén jelen, azt bevárando, időközben arra vetődött aszalai ismerősét oda intette, nézné körül a lovat, hogy nincsen-e valami hibája.

— Minek akarja ezt a lovat az Uraság?
— kérdezte az aszalai polgár.

— Párjának, amelyik otthon van, — volt a válasz, — nagyon összevág vele.

— De nem lesz ám oda jó, mert ez a ló sohasem járt kettősbe, mindig csak egyesbe.

— Hát ismeri ezt a lovat előbbről? — kérdezte az uraság.

— Ismerni nem ismerem, de mindjárt látja az ember, csak rá kell nézni.

Közben előkerült a ló gazdája és bevallotta, hogy mindig egyesbe járt vele.

Vásár nem lett belőle, csak a magyar néprajz gazdagodott egy szál mezei virággal, mit utoljára tűztem az összerakogatott csokor közé, hogy a *somogyemei magyar nép őseinek* szentelt házioltárt díszítse.